

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

L'impacte de la violència de gènere en els infants exposats.

Acompanyament i necessitats formatives a l'educació primària

Estudiant: Marta Miras Jorge

Treball de Final de Grau. Curs 2025-26

Grau de Mestre d'Educació Primària

Universitat de Barcelona. Facultat d'Educació

Grup 1B. Tutora: Marta Gràcia

Agraïments

Als nens i les nenes que han alçat la veu, però també als que encara lluiten en silenci. Espero que l'escola mai us doni l'esquena, aquest treball es per vosaltres.

Als professionals participants, sense la vostra col·laboració aquest treball no existiria. Gràcies per deixar-me conèixer les vostres realitats i experiències.

Al meu avi, entrego aquest treball quan fa un any que vas marxar. Gràcies per haver-me acompanyat a cada passa, estic a punt d'aconseguir-ho i tant de bo ho haguessis pogut veure.

Als meus pares, per haver estat uns grans referents durant totes les etapes de la meva vida. Gràcies per recolzar-me al llarg de tot aquest grau universitari, confiant en mi quan ni jo mateixa ho feia. Aquest treball no hagués estat possible sense el vostre suport.

A la meva tutora, la Marta Gràcia, per guiar-me en tot el procés. Gràcies per tota l'ajuda setmana rere setmana.

Índex

1. Introducció	7
2. Marc teòric	8
2.1. L'enfocament constructivista de l'ensenyament i l'aprenentatge	8
2.1.1. Barreres i educació inclusiva	8
2.1.2. L'enfocament ecològic	9
2.2. La col·laboració família - escola	11
2.3. Víctimes invisibles: impacte de la violència de gènere en els fills i filles	12
2.3.1. Protocol a les escoles de Catalunya	14
2.3.2. Atenció i intervenció amb l'alumnat	15
3. Objectius	18
4. Mètode	19
4.1. Context i participants	19
4.2. Tècniques i instruments de recollida de dades	21
4.2.1. L'entrevista semiestructurada	21
4.2.2. El qüestionari	22
4.3. Procediment de recollida de dades	23
4.4. Anàlisi de les dades	25
5. Resultats, interpretació i discussió	25
5.1. Resultats	25
5.1.1. Resultats entrevistes i preguntes obertes del qüestionari	26
5.1.2. Resultats qüestionari	32
5.2. Interpretació i discussió	33
5.3. Implicacions educatives	35
6. Conclusions generals	36
6.1. Conclusions	36
6.2. Objectius assolits i limitacions	37
6.3. Noves línies de recerca	38
6.4. Reflexió personal	39
7. Referències bibliogràfiques	41
8. Annexos	45
Annex 1: Guió entrevista mestres	45
Annex 2: Guió entrevista psicopedagoga	46
Annex 3: Guió entrevista coordinadora del centre de recursos per a dones	47

Annex 4: Guió entrevista famílies.....	48
Annex 5: Consentiment informat.....	49
Annex 6: Fragments rellevants entrevista mestre/a 1.....	50
Annex 7: Fragments rellevants entrevista mestre/a 2.....	52
Annex 8: Fragments rellevants entrevista coordinadora del centre de recursos per a dones.....	53
Annex 9: Fragments rellevants entrevista psicopedagoga	55
Annex 10: Fragments rellevants entrevista famílies	58
Annex 11: Resultats qüestionari.....	60

Resum

Aquest Treball de Final de Grau analitza el grau de coneixement dels i les docents d'Educació Primària, així com d'altres perfils de l'àmbit educatiu amb els quals treballen conjuntament, sobre l'impacte de la violència de gènere a la llar en els infants exposats. Aquesta problemàtica social té més incidència en la societat de la que la població creu, i és per aquest motiu que s'ha considerat necessari que les escoles assumeixin un paper actiu en la detecció, intervenció i prevenció d'aquest fenomen, oferint suport tant als menors com a les seves mares. La recerca s'ha dut a terme a través d'una metodologia mixta, on les entrevistes semiestructurades i el qüestionari en línia han permès recollir dades sobre les experiències dels i les participants. Aquestes mostren una manca significativa de formació específica, la qual cosa comporta que es consideri una necessitat disposar de més recursos, temps i orientació per saber com actuar de manera segura i responsable. Finalment, s'ha evidenciat que les conseqüències poden ser diverses segons cada nen/a, aspecte que manifesta la importància de garantir una resposta integral que no deixi de banda la col·laboració amb les famílies per entendre el context de cadascuna.

Paraules clau: violència de gènere, famílies, escola, educació inclusiva, educació primària.

Resumen

Este Trabajo de Final de Grado analiza el grado de conocimiento de los y las docentes de Educación Primaria, así como otros perfiles del ámbito educativo con los cuales trabajan conjuntamente, sobre el impacto de la violencia de género en los niños expuestos. Esta problemática social tiene más incidencia en la sociedad de la que la población cree, y es por este motivo que se ha considerado necesario que las escuelas asuman un papel activo en la detección, intervención y prevención de este fenómeno, ofreciendo apoyo tanto a los menores como sus madres. La investigación se ha llevado a cabo a través de una metodología mixta, donde las entrevistas semiestructuradas y el cuestionario en línea han permitido recoger datos sobre las experiencias de los y las participantes. Estas muestran una carencia significativa de formación específica, lo cual comporta que se considere una necesidad disponer de más recursos, tiempo y orientación para saber cómo actuar de manera segura y responsable. Finalmente, se ha evidenciado que las consecuencias pueden ser diversas según cada niño/a, aspecto que manifiesta la importancia de garantizar una respuesta integral que no deje de lado la colaboración con las familias para entender el contexto de cada una.

Palabras clave: violencia de género, familias, escuela, educación inclusiva, educación primaria.

Abstract

This final thesis analyses the level of awareness among elementary school teachers, as well as other professionals in the education sector with they collaborate, regarding to the impact of gender-based violence on children who are exposed to it. This social issue has a bigger impact in today's society than the general public realizes, which is why it has been deemed necessary for schools to take an active role in detecting, intervening in, and preventing this phenomenon, offering support to the children and their mothers. The research was made using a mixed-method approach, in which semi-structured interviews and an online questionnaire were used to collect data on the participants experiences. These findings reveal a significant lack of specific knowledge, which highlights the need for more resources, time, and instructions to know how to act safely and responsibly. Finally, it has become evident that the consequences can be different depending on each child, an aspect that highlights the importance of ensuring a comprehensive response that does not neglect collaboration with families to understand each family's context.

Keywords: gender-based violence, families, school, inclusive education, elementary education.

1. Introducció

La violència de gènere continua representant una de les problemàtiques socials més greus de la nostra societat. Tot i els diferents avenços en termes d'igualtat, aquesta continua present a la vida de moltes dones, generant també conseqüències greus en les persones del seu entorn més proper. Entre aquestes, els fills i les filles ocupen un lloc vulnerable, ja que conviure en un context fortament marcat per la violència afecta directament en el seu desenvolupament i benestar. És per aquest motiu que els menors exposats han passat a ser considerats també víctimes d'aquest fenomen, atès que mai queden al marge tot i no rebre violència directa.

L'interès per aquesta temàtica sorgeix arran d'una vivència personal vinculada a la meua pròpia experiència, on després d'haver detectat un cas d'un infant exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar, l'escola no va assumir el paper que li corresponia a causa del desconeixement sobre com actuar davant d'aquesta situació. Aquest fet, em va generar preocupació i incertesa respecte a la meua futura tasca com a mestra, portant-me a reflexionar sobre el paper dels centres educatius i els professionals que hi treballen.

Els nens i les nenes passen moltes hores a classe, per tant, la finalitat d'aquest treball és investigar les estratègies que utilitzen / coneixen els i les mestres d'educació primària i altres professionals relacionats amb l'àmbit educatiu per acompanyar a aquests nens i nenes més enllà dels protocols establerts. A més, també es pretén comprendre com és la col·laboració amb les seves famílies i les mancances formatives que detecten.

Aquest TFG s'inicia amb el marc teòric, en el qual s'ha dut a terme una revisió de la literatura amb l'objectiu d'entendre què s'entén per ensenyament i aprenentatge, així com d'identificar els efectes que la violència de gènere té en els infants exposats i les formes d'atenció i intervenció que existeixen. Posteriorment, s'han definit els objectius de recerca i la metodologia, definint el context, els participants i les tècniques de recollida de dades emprades. Tot això ha donat pas a la presentació, interpretació i discussió dels resultats obtinguts, aspecte que ha permès formular les implicacions educatives. Finalment, el treball acaba amb les conclusions, on es considera l'assoliment dels objectius i les limitacions, donant lloc a possibles futures línies de recerca, així com a una reflexió personal sobre tot el procés.

2. Marc teòric

2.1. L'enfocament constructivista de l'ensenyament i l'aprenentatge escolar

Els processos d'ensenyament i aprenentatge poden entendre's des d'un enfocament constructivista, el qual es fonamenta en la idea que el coneixement es troba directament arrelat amb la realitat i l'experiència (Coll, 2014). Amb el pas dels anys, aquest concepte ha anat evolucionant en relació amb la necessitat d'oferir una mirada més precisa i no tant general, donant pas a la coexistència de versions constructivistes que no són contradictòries entre elles (Coll, 2014): algunes són el constructivisme cognitiu, relacionat amb l'activitat mental on l'individu aprèn quan relaciona la nova informació amb els coneixements previs, reorganitzant les representacions mentals; i el constructivisme sociocultural.

Per a la investigació d'aquest treball, es farà èmfasi en el vessant sociocultural perquè és la que es vincula més directament amb el tema d'estudi. Aquesta parteix de la idea que el coneixement es construeix de manera col·lectiva quan interactuem amb la resta en relació amb els factors històrics i culturals que ens envolten, configurant una sèrie de sabers essencials (Vygotsky, 1978). D'aquesta manera, es fonamenta que "per entendre a un individu, primer s'han d'entendre les relacions socials en les quals aquest es desenvolupa" (Wertsch, 1988, p.75).

En addició, no s'ha d'obviar el fet que Vygotsky (1978) afirmà que l'ésser humà no interactua directament amb l'entorn, sinó que ho fa mitjançant diferents signes (com ara el llenguatge) que han estat creats cultural i socialment. Aquests transformen conductes i possibiliten l'origen d'aprenentatges significatius.

Seguint aquesta línia, l'ensenyament als centres educatius ha de ser vist com un procés social i compartit on el / la docent esdevé el paper de guia, oferint eines i recursos a l'alumnat per a que siguin ells i elles qui assoleixen les seves tasques, interactuant entre iguals i construint aprenentatges conjuntament (Cubero i Luque, 2014). Aborda que és un procés en el qual poden sorgir "bloquejos i dificultats [...], sent inseparable de l'ajuda que l'alumnat rep del professorat i altres companys en el transcurs de les activitats en què participen" (Coll i Miras, 2014, p.351).

2.1.1. Barreres i educació inclusiva

Aquests bloquejos i dificultats poden ser entesos com a barreres. Yerkey (2022) entén aquest concepte de la següent manera:

Les barreres s'han de veure com a existents dins de les condicions de l'aprenentatge o en el disseny del currículum i els entorns d'aprenentatge en comptes de com a

dèficits inherents dins dels propis alumnes [...], els dissenyadors poden ser agents que actuïn sobre els entorns i les condicions d'aprenentatge (p. 8).

Dit això, constructivisme i atenció a la diversitat van totalment arrelats. Si tothom aprèn d'acord amb la seva realitat i les seves experiències, tothom necessitarà ajudes pedagògiques que s'ajustin a les seves necessitats per poder continuar endavant. Segons aquest enfocament, les ajudes no han de ser fixes, atenent que el que serveix a un infant en un moment de la seva vida potser no l'és útil més endavant. La clau està en ajustar-les a cada moment de manera progressiva (Coll i Miras, 2014).

D'altra banda, i amb finalitat d'aprofundir en aquest concepte, Echeita Sarrionda (2011) assenyala la importància d'incorporar el terme d'educació inclusiva com a eix fonamental per avançar cap a un model escolar més obert a la diversitat de l'alumnat. Sosté que aquest enfocament ha d'anar més enllà de la integració dins del sistema educatiu, per poder combatre l'exclusió social i promoure una societat més tolerant i respectuosa. En aquest sentit, l'educació inclusiva implica concebre l'escola com un espai que inclou la diferència i que es compromet amb la millora de tot l'alumnat per prevenir les desigualtats i afavorir la convivència.

En aquesta línia, sorgeix el concepte Disseny Universal per a l'Aprenentatge (DUA), el qual parteix del fet que no existeixen dues persones iguals. Sánchez Fuentes diu que "si tothom té dret universal a l'educació, no podem parlar d'aquesta universalitat si no es contempla la diversitat de la societat" (2023, p. 30). En conseqüència, esdevé imprescindible proporcionar oportunitats d'aprenentatge en igualtat de condicions, i és aquí on es troba la clau de l'educació inclusiva: és necessària la implementació d'un currículum flexible sense barreres que aculli a nens i nenes amb diverses habilitats, motivacions i coneixements previs (Sánchez Fuentes, 2023).

Des d'aquest paradigma, l'estructura DUA permet personalitzar l'ensenyament i l'aprenentatge, assegurant que tots i totes tenen els recursos que necessiten per aprendre. Així mateix, sempre ha d'estar contextualitzat en la realitat concreta de les aules, portant els i les docents a reflexionar sobre quines mesures cal aplicar en les programacions didàctiques en funció de les condicions dels infants amb els quals interactuen (Sánchez Fuentes, 2023).

2.1.2. L'enfocament ecològic

Bronfenbrenner (1987) defineix el desenvolupament humà com un procés canviant segons la manera en la qual les persones perceben i es relacionen amb l'ambient que els envolta. Però, què entenem per ambient? El mateix autor defineix ambient ecològic com "un conjunt d'estructures cadascuna de les quals té cabuda dins l'anterior, com les nines russes" (1987, p. 23). Dit això, s'entén enfocament

ecològic com l'acomodació mútua entre l'individu en desenvolupament i les propietats canviants dels entorns en els quals viu, ja que es veu afectat per les relacions que es donen en aquests.

La seva teoria defineix quatre sistemes clau (Bronfenbrenner, 1987):

- **Microsistema:** constitueix l'entorn¹ més proper de l'individu, on es produeixen les relacions més directes i quotidianes. Esdevé fonamental per al desenvolupament perquè és un espai de gran influència.
- **Mesosistema:** s'entén com les interrelacions que es donen entre els diferents entorns que conformen el microsistema. Es va ampliant amb el pas del temps quan les persones entren en contacte amb nous entorns.
- **Exosistema:** fa referència als entorns on l'individu no participa directament, però es veu afectat per allò que passa. Un bon exemple en el cas dels infants és el lloc de treball dels seus pares i mares: no participen de forma activa, però afecta en la dinàmica familiar.
- **Macrosistema:** és el sistema més ampli, conformat per la cultura, les ideologies, les lleis, entre altres.

En relació amb la línia de recerca d'aquest estudi, interessa aprofundir en el microsistema, concretament en l'escola com a entorn de desenvolupament. Tal com comenten Koller et al. (2019), el mestre ha d'entendre l'ensenyament més enllà de la transmissió de coneixements perquè l'escola és una institució privilegiada quant a la socialització. L'alumnat es relaciona amb la resta a través d'unes normes imposades pel context i la cultura (macrosistema), desenvolupant habilitats socials a través de la interpretació i utilització de la informació de l'entorn. És per tot això que és fonamental que l'equip docent conegui les seves realitats personals.

La família també esdevé un entorn clau i es troba estretament relacionat amb l'anterior. Bronfenbrenner (1986) afirma que existeix una influència d'aquesta en el rendiment i el comportament dels nens i les nenes a l'escola, determinant les relacions dels infants en aquest últim entorn. Un estudi realitzat per Hampden-Thompson i Galindo (2017) mostra com tant les percepcions que les famílies tenen sobre l'escola com les interaccions que es donen constitueixen un factor clau en les experiències educatives dels seus fills i filles. En aquest sentit, és molt rellevant crear una xarxa de relacions positives família - escola si es vol aconseguir un alt nivell de satisfacció i rendiment.

¹ Lloc on les persones poden actuar cara a cara fàcilment, com ara l'escola, la família a casa, els amics, grup de joc... (Bronfenbrenner, 1987)

En definitiva, l'enfocament ecològic entén l'educació com un fenomen social, històric i cultural que s'estén a múltiples contextos, com ara els esmentats anteriorment (però no només). En aquest sentit, l'educació transcendeix i surt fora de l'aula, nodrint-se d'altres interaccions que donen suport i contribueixen en els processos d'aprenentatge, contextualitzant els coneixements i anant més enllà dels llibres de text (Gifre Monreal i Esteban Guitart, 2012).

2.2. La col·laboració família - escola

La família constitueix el primer context de socialització de l'infant i és on s'inicia el seu procés de desenvolupament. La perspectiva d'autors com Collet i Tort (2017) defensa que l'educació a les escoles no es pot entendre sense un treball en xarxa que vinculi famílies, docents i comunitat. Educar és un procés complex que no es pot dur a terme de manera aïllada, sent necessària una col·laboració amb diferents agents reconeguts com a part del procés on no s'entenguin les famílies com a part del problema, sinó com a imprescindibles per trobar una solució.

En els models tradicionals d'escola, el professorat adoptava un rol "d'expert" en el qual assumia la funció de donar directrius sobre les bones pràctiques educatives adreçades a les famílies, indicant què havien de fer els seus fills i filles tant a casa com a l'escola sense gaire diàleg ni consens. Posteriorment, es va evolucionar cap a un model de transferència on es considerava que si els pares i les mares reproduïen a la llar les pràctiques i estratègies de l'escola (imitació), les coses anirien millor. Ambdós enfocaments comparteixen una visió jeràrquica on els i les mestres són els únics encarregats de vetllar per una bona educació, situant l'escola com a "única solució" (Collet i Tort, 2017).

Els mateixos autors assenyalen que els models anteriors presenten limitacions, atenent que com s'ha esmentat generen situacions de poder desiguals on la família queda relegada a un segon pla. A més, parteixen d'una visió universal on no es tenen en compte els diferents contextos i realitats que demostren que no es poden donar les mateixes directrius a tothom. És a partir d'aquesta mancança que sorgeix un nou paradigma que entén la col·laboració família - escola basada en el vincle i és predominant a les escoles d'avui dia, on "docents i famílies es reconeixen mútuament com a agents amb sabers i capacitats per educar sense cap relació de subordinació, treballant conjuntament per construir uns acords mutus entre l'espai escolar i el familiar amb l'objectiu d'afavorir el desenvolupament de l'infant" (Collet i Tort, 2017, p.32).

El fet que l'escola construeixi relacions de qualitats amb les famílies té com a objectiu afavorir l'èxit educatiu de tot l'alumnat, especialment d'aquells infants en situacions vulnerables que creixen en entorns allunyats de la cultura escolar. En aquest sentit, cap centre (especialment aquells de més complexitat) pot pretendre assolir bons resultats acadèmics si no fa vincles significatius amb les

famílies. D'aquesta manera, aquests esdevenen el primer pas per a aconseguir l'èxit i Collet i Tort (2017) proposen a la seva obra diverses estratègies orientades a millorar aquesta relació:

- Llentitud en la construcció: moltes vegades les famílies no coneixen ni l'escola ni el seu funcionament, fet que fa necessari disposar de temps per apropar-se gradualment perquè en una única trobada no es podrà abordar tot.
- Escolta activa: mostrar una actitud oberta a escoltar i comprendre els seus punts de vista, reconeixent les seves realitats i generant espais de diàleg que no es limitin únicament a donar consells.
- Empoderament de les famílies: l'equip docent ha d'acompanyar-les reconeixent i valorant també els seus models educatius. Sovint, es tendeix a legitimar la forma d'educar dels pares i mares amb més recursos, mentre que es perceben de manera negativa aquells estils propis de famílies treballadores o novvingudes.
- No culpabilitzar a les famílies: és important evitar etiquetar els pares i les mares com a "bons" o "dolents", atès que aquest tipus de classificacions no milloraran la situació. S'ha d'adoptar una mirada comprensiva i contextualitzada que accepti les diverses realitats sense judicis.
- Confiar en totes les famílies: són una peça fonamental juntament amb l'equip docent i l'alumnat. Aquest paper ha de ser reconegut afavorint relacions basades en la corresponsabilitat.

En síntesi, el treball en xarxa i el reconeixement i coordinació amb els diferents agents que formen la comunitat educativa contribueixen en la millora de la tasca de l'escola, especialment pel que fa a la seva funció socialitzadora. És per aquest motiu que s'han d'establir responsabilitats compartides amb les famílies, convidant-les a formar part del projecte educatiu del centre amb la finalitat de millorar la seva qualitat (Collet i Tort, 2017).

2.3. Víctimes invisibles: impacte de la violència de gènere en els fills i filles

L'Organització de les Nacions Unides (2023) defineix violència de gènere com "els actes perjudicials dirigits contra una persona o un grup de persones en raó del seu gènere" (paràgraf 2). Normalment, aquest terme s'utilitza per referir-se a aquelles diferències en les estructures de poder que deixen a les dones en una situació de risc, per tant, és una forma de violència que neix de la desigualtat de gènere.

És considerada un problema social que afecta milions de dones d'arreu del món, i tot i que en els darrers anys s'han desenvolupat iniciatives, moltes vegades aquestes van dirigides a les dones víctimes, deixant de banda als fills i les filles que també han de conviure amb aquesta realitat a casa,

convertint-se en les víctimes invisibles i oblidades de la violència de gènere. La família és el primer nucli amb què interactuen i socialitzen els infants, és en un escenari molt rellevant a l'hora d'aprendre a entendre el món i relacionar-se amb la resta. Si a la llar observen situacions d'aquest caire, desenvoluparan conseqüències com a mecanisme d'adaptació a la situació adversa que estan experimentant (Riquelme Soto et al., 2019).

Un estudi realitzat pels mateixos autors afirma que alguns infants arriben a desenvolupar un Trastorn per Estrès Posttraumàtic (TEPT). Aquest es defineix com un trastorn psicològic que es desenvolupa com a resultat de l'exposició a un esdeveniment de gran impacte, ja sigui en primera persona o com a testimoni. Provoca símptomes de reviviscència (com records involuntaris o malsons), canvis en l'estat d'alerta (actitud de vigilància constant), alteracions de l'estat d'ànim (pensaments negatius sobre un mateix, culpa, pèrdua d'interès), entre altres (Generalitat de Catalunya, s. d.).

Des del punt de vista emocional, també poden experimentar tot un seguit d'emocions que sovint no saben com gestionar. Entre aquestes, es troben la tristesa, la soledat, la ira, la por o la vergonya. En alguns casos, fins i tot poden arribar a sentir-se culpables, assumint la responsabilitat de la situació que viuen. Aquest aspecte els pot arribar a condicionar a l'hora d'explicar el que els passa, atenent que manifesten por a les possibles conseqüències que comportaria fer-ho (Children's Commissioner, 2018).

D'altra banda, els fills i les filles grans tendeixen a assumir responsabilitats que no corresponen amb la seva edat, com ara encarregar-se de la cura dels germans més petits o, fins i tot, de la seva mare. Tot això provoca una maduració accelerada, on experimenten sentiments de frustració a causa de comparar-se amb altres infants o adolescents del seu entorn que no es veuen obligats a assumir aquests rols (Children's Commissioner, 2018).

A més a més, si Bronfenbrenner (1987) explicava en la seva teoria ecològica que existia un mesosistema que interrelacionava els diferents entorns en els quals es desenvolupa un individu, no es pot obviar l'estret vincle que hi ha entre la violència de gènere (a la llar) i el rendiment escolar (a l'escola).

Existeix una relació significativa entre el rendiment acadèmic i l'exposició a violència de gènere. Rosser Limiñana et al. (2015) utilitzen la Teoria del Desenvolupament² per plantejar que aquests infants han d'adaptar-se a aquests contextos desenvolupant comportaments que obstaculitzen el progrés educatiu. La situació traumàtica afecta en la concentració (perquè es senten ansiosos i preocupats),

² Desenvolupada per Jean Piaget

generant dificultats per completar les tasques i obtenint puntuacions més baixes que la resta de companys i companyes. Tot això comporta dificultats per afrontar la jornada escolar, fet que pot derivar en absentisme escolar i poca motivació per assistir a classe.

Les relacions socials també es veuen condicionades per la inseguretat que senten en establir vincles afectuosos. En l'àmbit escolar, això es tradueix en una menor competència social en les relacions entre iguals associada a dos motius principalment: la carència d'habilitats socials per la reproducció de les conductes agressives que observen, i la manca d'estratègies de gestió emocional (Bender et al., 2022; De la Cruz Fernández i Rodríguez Pascual, 2022).

És per tot això que en el marc legislatiu Espanyol, l'any 2015 amb la Llei 26/2015 del 28 de juliol, es comença a modificar el sistema de protecció a la infància i l'adolescència, reconeixent als i les menors com a víctimes de violència de gènere, tant si són testimonis com si la pateixen directament. Aquesta exposició és una forma clara de maltractament que no s'ha d'obviar, atenent que com s'ha afirmat i recolzat en aquestes línies comporta conseqüències molt rellevants per al seu desenvolupament (Rosser Limiñana et al., 2015).

2.3.1. Protocol a les escoles de Catalunya

La Generalitat de Catalunya compta amb la Unitat de Suport a l'Alumnat en situació de Violència (USAV). Aquesta neix del Pla de les Escoles Lliures de Violència el 2021 i està formada per un equip de professionals diversos, entre els quals es troben psicòlegs, tècnics d'igualtat, educadors socials, etc. (Generalitat de Catalunya, s.d.).

La USAV acull totes les experiències viscudes (presentes o passades) per l'alumnat, tant dins com fora del centre educatiu, amb l'objectiu d'oferir acompanyament en l'abordatge d'aquesta violència. Ofereixen normes clares d'actuació per contribuir a fer dels centres educatius espais segurs, orientat a la comunitat educativa en termes de maltractament i violència. A més, ofereixen assessorament a l'equip directiu, EAP, tutores o mestres especialistes per prendre decisions en les primeres accions de resposta. També ajuden a l'hora d'activar els protocols adients (Generalitat de Catalunya, s.d.).

Tot i que a Catalunya no existeix un protocol exclusiu per la violència de gènere, aquesta es recull en el *protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu*, el qual va entrar en funcionament durant el curs 2023-2024 per abordar diferents tipus de situacions. Incorpora la

intervenció educativa i el circuit d'actuació per fer front a situacions contràries a la convivència, garantint la protecció dels drets de la infància, la perspectiva de gènere i l'interseccionalitat³.

Dins d'aquest document, s'inclou que en casos de violència detectada en l'àmbit familiar, cal aplicar el *protocol de prevenció, detecció, notificació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu*. En aquest, s'especifica que quan un membre de la comunitat educativa observa o detecta un possible cas, l'ha de comunicar a l'equip directiu del centre. Com la violència de gènere es considera una amenaça al benestar de caràcter greu, la intervenció comença amb la comunicació a inspecció, serveis socials, DGAIA (Direcció General de Prevenció i Protecció a la Infància i l'Adolescència) o la fiscalia de menors, que començaran la protecció i el seguiment de l'infant maltractat. Posteriorment, s'haurà d'informar a les famílies del menor d'edat de les actuacions que s'estan realitzant (Generalitat de Catalunya, 2023).

2.3.2. Atenció i intervenció amb l'alumnat

Amb relació a l'anterior, si l'impacte és tan evident, es pot concloure que els i les menors d'edat constitueixen un col·lectiu vulnerable que necessita atenció específica a través d'un sistema de recursos d'intervenció i prevenció per part de diversos professionals més enllà del protocol (Caravaca Llamas i Sáez Dato, 2020). Per poder ajudar-los, és imprescindible que l'equip docent rebi formació sobre qüestions relacionades amb la violència de gènere per tal de no cometre errors que empitjorin la situació dels infants als quals estan intentant ajudar, coneixent la disponibilitat de serveis amb els quals poden col·laborar (Institut Asturià de la Dona, 2017).

El primer pas i el més difícil és la detecció. En gairebé tots els casos, l'alumnat es mostrarà en silenci i poques vegades explicarà que allò està passant a casa seva, per tant, "és necessari que tota la comunitat educativa sàpiga analitzar i interpretar els indicadors de malestar exposats anteriorment" (Institut Asturià de la Dona, 2017, p. 91). Un instrument que es pot fer servir quan hi ha sospites són les fitxes d'observació, que donen informació per poder confirmar l'existència o, per contra, descartar-la (Junta d'Andalusia, 2016).

³ "Teoria que sosté que l'experiència de desigualtat i discriminació (o de privilegi) es configura a partir de la interrelació entre diverses categories socials, com el gènere, l'ètnia, la classe social, l'orientació sexual o l'edat" (Generalitat de Catalunya, 2024, p.83).

Seguidament, és necessari començar el procés d'acollida mitjançant un segut d'accions orientades a crear vincles i transmetre seguretat: escoltar mostrant empatia, sense judicis i comprenent la vivència de l'altre; creure en el relat i donar validesa, sense formular preguntes que puguin generar desconfiança; elogiar al nen/a reconeixent la valentia d'allò que està fent; i protegir a l'infant, atès que no es poden iniciar accions sense garantir prèviament la seva seguretat (Institut Asturià de la Dona, 2017).

Si abans es comentava que no es pot entendre l'escola al marge de famílies, en aquests casos esdevé primordial treballar conjuntament amb les mares. Serà imprescindible que elles compreguin els efectes que estan patint els seus fills i filles, atenent que aquest coneixement proporcionarà un context de suport per reforçar els seus processos de millora. D'aquesta manera, també es podrà identificar en quin moment es troben les mares per acompanyar-les també des del centre educatiu i actuar de manera coherent amb la realitat (Save the Children, 2008).

Posteriorment, caldrà entendre la perspectiva de l'infant. No tothom ho afronta de la mateixa manera, i amb l'ajuda d'altres professionals els i les mestres hauran d'identificar la manera en la qual el nen/a es situa davant el conflicte de violència: alguns ho tindran normalitzat, mentre que d'altres l'utilitzaran com a mecanisme de defensa o es sentiran responsables. Poden adoptar diversos rols que caldrà conèixer abans de començar a intervenir, alguns són els següents (Save the Children, 2008):

- Rol de cuidador: actua com a mare o pare dels seus germans i germanes petites, ocupant-se de la rutina i les responsabilitats de la llar. En aquest cas, la intervenció va enfocada a aconseguir que la mare torni a ser visible com a persona cuidadora.
- Rol de confident de la mare: els infants coneixen amb totalitat els sentiments i problemes que estan experimentant les seves mares, són testimonis de tot allò que passa i serveixen com a veu quan l'agressor menteix. Des d'aquest punt de partida, la intervenció ha de promoure la verbalització de les emocions, entenent que aquestes poden semblar contradictòries i evitant que experimentin sentiments de culpabilitat associats a la deslleialtat envers la mare.
- Rol de confident de l'agressor: la manipulació pot portar els i les menors a creure que les agressions estan justificades. La intervenció ha d'anar dirigida a fomentar l'empatia cap a la mare, treballant la culpa que posteriorment sentiran per haver donat suport al progenitor agressor.
- Rol de "nen perfecte": intenta prevenir la violència mitjançant un comportament exemplar, evitant rebel·lar-se i inhibint l'expressió dels problemes i dificultats personals. Implica un sentiment de culpabilitat quan no aconsegueix evitar que els episodis violents es repeteixin, assumint un alt nivell d'autoexigència per aconseguir-ho la pròxima vegada. La intervenció ha

de centrar-se a acceptar que la situació no depèn d'ells i elles, acompanyant-los quan no comprenen què és el que està passant.

Una de les tècniques d'intervenció més utilitzades fora de l'aula són les entrevistes individuals amb l'alumnat víctima. Es recomana a l'equip docent intentar que aquestes no siguin excessivament formals perquè aleshores els infants mostraran dificultats per expressar i comunicar allò que pensen. La incorporació de jocs, materials manipulatius, històries o dinàmiques poden facilitar que expressin de manera sincera la seva visió sobre el conflicte. Així mateix, resulta de gran utilitat evitar les preguntes massa directes (sobretot a l'inici de la conversa) i adaptar-se al seu ritme i necessitats (Institut Asturià de la Dona, 2017).

D'altra banda, des de l'escola també es pot intervenir "facilitant un ambient estructurat que torni l'ordre al caos en el qual els menors s'han desenvolupat" (Institut Canari d'Igualtat, 2012, p. 111). En aquesta línia, l'escola pot actuar com a institució reguladora de rutines, ajudant l'infant a establir horaris que promoguin el seu benestar. Això implica orientar-lo en l'organització dels deures o el temps l'estudi a la llar, així com promoure en el dia a dia de l'aula hàbits saludables com l'esport, la bona alimentació o el descans (Institut Canari d'Igualtat, 2012).

Jiménez Cortés i Hermoso Soto (2024) defineixen tres tipus de competències necessàries per a una atenció efectiva amb menors exposats a situacions de violència de gènere. En primer lloc, identifiquen les competències bàsiques, relacionades amb els coneixements essencials per exercir la professió. Segonament, destaquen les competències tècniques, vinculades a la formació específica i l'experiència prèvia en aquest àmbit. Per acabar, assenyalen les competències transversals, que engloben aquells aspectes relacionats amb les actituds i les aptituds del dia a dia.

En el marc de la docència, un estudi realitzat per les mateixes autores afirma el següent ordre de presència: les competències tècniques són les més presents en els seus discursos, com ara la capacitat de coordinació amb altres serveis de professionals o l'adaptació i flexibilitat per donar resposta a situacions complexes. Després, es troben les transversals, entre les quals destaquen l'empatia, l'assertivitat, l'escolta activa o la capacitat de diàleg. Per acabar, intervenen les competències bàsiques, que inclouen el coneixement del marc legal o els sabers relacionats amb el desenvolupament psicològic dels infants.

En l'últim, no es pot oblidar que els centres educatius són agents socialitzadors que poden promoure transformacions socials. Educar des d'una perspectiva coeducativa és una forma d'aconseguir evitar els estereotips sexistes i la discriminació per gènere. "Un diagnòstic del centre amb perspectiva de

gènere és una eina per visibilitzar les desigualtats i evidenciar les necessitats d'intervenció" (Junta d'Andalusia, 2016, p. 61).

Aquests programes de prevenció seran més efectius si es desenvolupen des d'una mirada comunitària (tota l'escola) en comptes d'individualista i puntual, integrant en la quotidianitat del centre aprenentatges que perdurin amb el temps i promoguin d'aquesta manera un canvi en les actituds de tot l'alumnat. A més, també poden ser entesos com a eina d'intervenció perquè si les víctimes veuen que des de l'escola es té coincidència i s'actua davant d'aquestes situacions, se sentiran amb més confiança per explicar la seva situació (Lloyd, 2018).

Per tancar el marc teòric, cal destacar que després de la consulta de fonts de tipologia diversa per a la realització d'aquest, he pogut identificar un buit en la literatura existent que justifica i dona sentit al meu treball. Concretament, he observat que moltes guies i documents orientatius sobre com actuar en situacions de menors exposats a violència de gènere van orientats principalment a professionals dels àmbits de la psicologia i del treball social, mentre que el professorat apareix en un segon pla o amb una funció més indirecta. Considero que són necessàries més indicacions i recursos orientats directament al dia a dia de l'aula i les escoles que permetin als i les mestres disposar d'eines útils. Tot i que l'objectiu no és crear una proposta concreta per a mestres, esdevé necessari destacar que aquesta no existeix i que, a més, sorgeix la necessitat d'especificar un treball col·laboratiu entre els professionals esmentats.

Així mateix, en el context de Catalunya, aquesta mancança es fa encara més evident, atenent que totes les guies trobades pertanyen a altres comunitats autònomes. Aquesta situació posa de manifest la necessitat de desenvolupar recursos d'àmbit local que serveixin com a eina útil de consulta als equips docents que no tenen formació específica en aquesta matèria, cosa que permet donar una resposta efectiva i ajustada si alguna vegada es troben amb algun cas.

3. Objectius

L'**objectiu general** d'aquest Treball de Fi de Grau és investigar quines estratègies per treballar amb alumnat víctima de violència de gènere a l'etapa d'educació primària coneixen i utilitzen els i les mestres i altres professionals, així com la col·laboració amb les seves famílies i les necessitats formatives que detecten.

A partir d'aquest, s'han concretat **objectius específics** per orientar l'assoliment del general i aprofundir en els diversos aspectes vinculats a la intervenció educativa i la importància de la col·laboració amb les famílies, atès que aquestes també han d'estar implicades.

Objectiu 1: Investigar com afecta la violència de gènere en els infants víctimes i la forma en què les escoles actuen per fer-hi front.

1.1. Aprofundir en la temàtica de la violència de gènere i el seu impacte en els infants.

1.2. Aprofundir en la temàtica de la resposta per part dels docents i l'escola a l'alumnat víctima de violència de gènere i les seves famílies.

Objectiu 2: Identificar les estratègies que els i les mestres i altres professionals posen en pràctica a l'escola per donar resposta a les necessitats de l'alumnat víctima de violència de gènere i la col·laboració amb les seves famílies.

2.1. Identificar quines estratègies per respondre a les necessitats de l'alumnat exposat a violència de gènere posen en pràctica tant dins com fora de l'aula els i les mestres i altres professionals.

2.2. Identificar quines mancances perceben els i les mestres i altres professionals a l'hora de treballar amb alumnat exposat a violència de gènere i les seves famílies.

Objectiu 3: Detectar necessitats formatives i dissenyar propostes de millora per afavorir l'actuació a l'escola primària amb alumnat exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar i la col·laboració amb les seves famílies.

4. Mètode

4.1. Context i participants

La recollida de dades s'ha dut a terme a docents i altres professionals de XXX, un municipi situat a la comarca del Barcelonès. Es tracta de la sisena ciutat més poblada de la província de Barcelona, amb una població de 123.250 habitants (Idescat, 2026).

Des del punt de vista històric, el municipi ha estat considerat una "ciutat dormitori", especialment durant el franquisme, quan va experimentar un creixement demogràfic oferint habitatge a treballadors i treballadores d'altres comarques d'Espanya que arribaven en cerca de feina a Barcelona. En els darrers anys, la ciutat ha experimentat fluxos migratoris externs, intensificant la diversitat demogràfica i cultural de la ciutat. S'aproxima que el 50% de la població ha nascut fora de Catalunya, tant a altres comunitats autònomes com a altres països. Tot això ha configurat la seva identitat actual: diversa, plural i multicultural.

Participants:

Escola 1:

Centre educatiu públic de la ciutat que acull alumnat des del segon cicle d'educació infantil fins a l'últim any d'educació primària. Està situat en un barri proper al centre de la ciutat, però a causa de la seva orografia de forts pendents per arribar queda apartat del nucli urbà. El nivell socioeconòmic de les famílies és mitjà, amb una qualitat de vida estable dins del context de la ciutat (que registra nivells més baixos).

Va iniciar la seva activitat el curs 2009 – 2010, sense edifici propi i compartint instal·lacions amb altres escoles properes. Durant el curs 2010-2011 es va acabar l'edifici d'Educació Infantil i l'any 2013 l'escola ja estava acabada i es va convertir en el centre educatiu de referència del barri (sent l'únic que hi ha).

El seu projecte de convivència es fonamenta en la coeducació (entre altres), transmetent valors per garantir la igualtat real d'oportunitats i reconeixent les potencialitats de tot l'alumnat. Tota la comunitat educativa esdevé un agent de transformació, modificant les relacions de poder, reduint estereotips i prevenint la violència.

Escola 2:

Escola concertada de la ciutat que acull alumnat des del segon cicle d'educació infantil fins a l'últim any de secundària. Es va fundar l'any 1934, sent una de les institucions educatives més antigues de XXX. Està situada al centre de la ciutat, un barri amb un índex socioeconòmic mitjà-alt i superior a la mitjana del municipi. L'entorn destaca per una diversitat cultural, lingüística i social, fet que l'escola veu com una oportunitat educativa per promoure valors de convivència i cohesió social. Duen a terme activitats al barri i la ciutat, col·laborant amb l'entorn per fer de l'escola un espai obert i compromès amb la realitat.

Centre de reforç educatiu:

Centre de reforç educatiu i emocional que ofereix suport escolar i acompanyament psicopedagògic a infants i adolescents d'entre 5 i 16 anys. L'equip el formen professionals diversos, com ara monitores, docents, dues psicopedagogues i una psicòloga.

Pel que fa al reforç escolar, es treballen aspectes clau relacionats amb el curs acadèmic dels infants, tenint en compte els continguts i les activitats que desenvolupen a l'escola. A més, ofereixen coordinació amb el centre educatiu del nen/a si la família ho autoritza, amb l'objectiu d'arribar a

acords amb els seus tutors o tutores per proporcionar una atenció conjunta i en línia dels mateixos objectius.

D'altra banda, les psicopedagogues atenen a aquells infants i adolescents que presenten dificultats d'aprenentatge més avançades o tenen necessitats educatives específiques. Es duu a terme un acompanyament emocional que va més enllà dels continguts curriculars, proporcionant estratègies i orientacions a les monitores / docents per afavorir una intervenció més adequada i personalitzada. D'igual manera, ofereixen assessorament a les famílies i es coordinen amb els i les professionals dels centres educatius.

Centre de recursos per a dones:

Centre de recursos per a dones i espai feminista que pertany a l'Ajuntament de XXX. És un equipament únic en l'Estat espanyol, inaugurat el març de l'any 2020 amb la finalitat de crear polítiques públiques d'igualtat real i efectiva. Es defineix com un espai de referència per a les dones de la ciutat i un dels seus objectius fonamentals és millorar l'ocupabilitat d'aquestes, tenint en compte la realitat social de la població.

Un altre dels seus altres objectius és oferir una atenció i acompanyament integral en situacions de violència masclista a través del Centre d'Informació i Atenció Integral a les Dones (CIRD). En aquest, ofereixen atenció i acompanyament especialitzat en els processos de recuperació de la violència de gènere oferint suport tant a les dones com als seus fills i filles. També proporcionen eines als i les joves de la ciutat per fomentar la igualtat.

4.2. Tècniques i instruments de recollida de dades

Per realitzar aquesta investigació sobre les estratègies emprades amb infants exposats a violència de gènere i les mancances formatives que els i les docents troben, les tècniques i instruments de recollida de dades han estat l'entrevista semiestructurada i el qüestionari, duts a terme a perfils diversos que treballen en diferents contextos amb la finalitat d'obtenir una visió àmplia i contrastada de la realitat educativa.

4.2.1. L'entrevista semiestructurada

L'entrevista semiestructurada ha estat la tècnica principal de recollida de dades, utilitzant un guió de preguntes com a fil conductor per orientar el desenvolupament d'aquesta cap a l'assoliment dels objectius d'investigació. Aquesta tècnica s'ha seleccionat perquè permet combinar una estructura prèvia amb la flexibilitat i les necessitats del moment, possibilitant adaptar les preguntes en funció de

les respostes de la persona entrevistada. A més, també n'és útil a l'hora d'introduir nous temes que van sorgint al llarg de la conversa.

Tot això, ofereix l'oportunitat de recollir aportacions rellevants des de la perspectiva dels i les professionals participants, facilitant l'expressió d'experiències i realitats diverses per comprendre millor el context. D'igual manera, afavoreix la creació d'un clima de confiança necessari a una investigació de temàtica sensible com és la violència de gènere.

S'han elaborat tres modalitats de guions d'entrevista que, tot i compartir una mateixa estructura, s'han adaptat als diferents perfils participants: docents d'educació primària (*Annex 1*), una psicopedagoga (*Annex 2*) i una advocada coordinadora del servei d'atenció a víctimes de violència masclista d'un centre de recursos per a dones de la ciutat (*Annex 3*).

D'altra banda, s'ha elaborat un quart model de caràcter més informal per entrevistar a una família (*Annex 4*). Aquesta té l'objectiu d'investigar com aquestes valoren la relació i comunicació entre la família i els centres educatius, atès que al marc teòric s'ha fonamentat que l'escola no pot treballar al marge dels pares, les mares o tutors/es legals. Tot i no tractar-se d'una família afectada per la violència de gènere, es pretén analitzar si des d'aquesta branca de la comunitat educativa es considera que és un tema important a abordar des de l'àmbit escolar.

Totes quatre s'inicien amb un parell de preguntes introductòries orientades a comprendre el context professional en què desenvolupen la seva tasca. A continuació, es va encaminant el tema cap a aspectes més específics relacionats amb la temàtica d'aquest treball.

4.2.2. El qüestionari

Com a segona tècnica de recollida de dades, s'ha elaborat un qüestionari en línia que ha estat difós a diversos centres educatius amb l'objectiu d'ampliar la mostra de participants i enriquir / contrastar la informació obtinguda a través de les entrevistes semiestructurades.

Aquest, combina preguntes de resposta tancada (dades quantitatives) amb preguntes de resposta oberta curta (dades qualitatives), oferint als i les participants la possibilitat d'expressar punts de vista i puntualitzacions.

Enllaç:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeJWIGY25kuZjw3vPAYXg4JLSYGZ6HPpTuxbCi4d5_6nJ9mQ/viewform?usp=dialog

4.3. Procediment de recollida de dades

Fase 1: Selecció de la mostra (participants)

El primer pas del procés de recollida de dades va consistir en la selecció dels participants que podien contribuir en l'assoliment dels objectius del meu treball d'investigació. Aquesta selecció es va dur a terme conjuntament amb la meva tutora, on vam valorar diferents perfils (tots de l'àmbit educatiu) per obtenir perspectives diverses sobre la temàtica estudiada.

Així doncs, es tracta d'una selecció de la mostra totalment intencionada amb l'objectiu d'abordar l'impacte de la violència de gènere en els infants exposats des de diverses perspectives: la dels i les mestres que conviuen amb ells i elles a l'aula, la de professionals de la psicopedagogia i la d'especialistes en violència de gènere treballadors/es d'un centre de recursos. D'altra banda, es va decidir també incorporar la perspectiva de les famílies, atès que formen part de la comunitat educativa i tenen un paper fonamental en l'educació dels seus fills i filles.

Les dues escoles participants són centres educatius de referència de la ciutat, un de titularitat pública i l'altre concertat perquè es va considerar convenient observar diferències i similituds en relació amb el context, la manera de treballar i l'abordatge de la violència de gènere. Afegir que la tria de les escoles també va estar condicionada pel vincle personal: en un dels centres vaig estudiar i en l'altre estic realitzant les pràctiques del grau. Aquest fet va facilitar el posterior contacte i la predisposició de les persones entrevistades a voler participar.

Pel que fa al centre de recursos per a dones, es va triar a causa de la seva tasca pionera i de referència per la ciutat. Tot i començar la seva tasca fa aproximadament 6 anys, el centre s'ha consolidat com a espai clau de suport.

Finalment, el qüestionari s'ha difós a centres educatius diferents dels centres on treballen les persones entrevistades amb l'objectiu d'obtenir una mostra més diversa i recollir experiències de realitats educatives diferents.

Fase 2: Contacte amb els participants

El contacte amb els i les mestres, la psicopedagoga i la família va ser bastant fàcil i fluid, atès que vaig poder contactar personalment amb ells i elles. Tal com s'ha explicat anteriorment, tinc contacte directe amb els centres educatius participants, fet que va agilitzar el procés a causa de poder dirigir-me directament als i les docents seleccionats.

Pel que fa a la psicopedagoga, el procés va ser similar perquè compartim espai de treball a un centre educatiu de reforç escolar. En relació amb la família participant, es tracta d'una persona coneguda pel meu entorn proper. En ambdós casos, aquest aspecte que va afavorir la comunicació i la posterior acceptació a participar.

En canvi, el primer contacte amb el centre de recursos per a dones va resultar més complex, atès que es va haver de seguir un procediment formal i burocràtic. Aquest va començar amb un missatge de correu electrònic, i després de diverses converses, insistència i dies d'espera em van poder proporcionar un telèfon de contacte de la professional que consideraven més adient per participar en la meva investigació.

En el cas del qüestionari, es va difondre a mestres en actiu coneguts i conegudes, demanant si ells i elles també podien compartir-lo amb els seus companys/es de feina.

Fase 3: Preparació de les entrevistes i el qüestionari

Per recollir les dades es van utilitzar dues tècniques: l'entrevista semiestructurada i el qüestionari en línia. Ambdues van ser elaborades i revisades abans de la seva difusió, amb la finalitat d'assegurar que les preguntes fossin clares, coherents i ajustades als objectius de recerca. En el cas de les entrevistes, es van fer quatre models diferents d'acord amb els perfils participants.

Fase 4: Realització de les entrevistes i difusió del qüestionari

Una vegada elaborats els instruments de recollida de dades, es va procedir a la realització de les entrevistes i la difusió del qüestionari. En el cas de l'entrevista semiestructurada, es va concretar personalment un dia i hora amb la persona participant. Pel que fa al qüestionari, es va difondre l'enllaç a través de canals com WhatsApp o correu electrònic.

Fase 5: Transcripció de les entrevistes per a una millor anàlisi

Els i les participants van donar el seu consentiment (*Annex 5*) per gravar les entrevistes en àudio (els quals estan guardats al meu telèfon mòbil i es destruiran quan finalitzi tot el procés), per tant, una vegada finalitzades, es va procedir a transcriure (*Annex 6, 7, 8, 9 i 10*) la informació recollida per facilitar la posterior organització i anàlisi de la informació. Es van transcriure a manualment amb motiu d'anar fent una lectura del contingut identificant els elements més rellevants i fent una primera anàlisi de les intervencions, utilitzant noms ficticis / inventats per garantir l'anonimat.

4.4. Anàlisi de les dades

Les dades recollides s'han analitzat mitjançant una metodologia mixta que integra tant dades qualitatives com quantitatives. Així i tot, gran part de les dades són de caràcter qualitatiu, atès que la naturalesa del tema d'estudi requereix obtenir informació profunda i contextualitzada. Això ha permès comprendre amb més detall les percepcions, experiències i inquietuds dels i les participants en relació amb el paper de l'escola amb infants exposats a violència de gènere i la formació del professorat.

Les respostes de les entrevistes i les respostes obertes del qüestionari en línia s'han analitzat amb una metodologia qualitativa, concretament d'anàlisi temàtic mitjançant un procés de codificació de la informació, seleccionant els fragments rellevants de la transcripció segons les categories descrites per organitzar-la i presentar els resultats. Aquestes categories sorgeixen del marc teòric, dels objectius de recerca i de la lectura de les mateixes entrevistes.

A més, l'anàlisi ha estat un procés circular iteratiu, caracteritzat per la relectura de les entrevistes per extreure noves interpretacions, revisant la feina feta i fent evolucionar les categories segons els temes que emergeixen fins a obtenir les finals.

Les dades quantitatives (preguntes tancades del qüestionari en línia), s'han analitzat amb una taula que mostra la mitjana i la desviació típica. A partir d'aquesta taula, s'han descrit i explicat les dades en relació amb els objectius d'aquesta investigació. A més, també han servit per contrastar les dades quantitatives obtingudes.

5. Resultats, interpretació i discussió

5.1. Resultats

L'apartat de resultats s'organitza en dos subapartats: l'anàlisi qualitativa i la quantitativa. D'una banda, la qualitativa inclou les respostes obtingudes a partir de 5 entrevistes realitzades a dos mestres d'educació primària, una psicopedagoga (que també exerceix com a mestra), la coordinadora d'un centre de recursos per a dones i una mare, així com també inclou les respostes obertes d'un qüestionari en línia contestat per 24 docents de primària. D'altra banda, l'anàlisi quantitativa es basa en les respostes tancades del mateix qüestionari.

Pel que fa a les dades qualitatives, s'han presentat mitjançant dimensions temàtiques, les quals han permès agrupar fragments en 4 categories principals (algunes amb les subcategories pertinents per concretar més). Quant a les dades obtingudes amb les respostes tancades del qüestionari (Escala

Likert d'1 a 5), s'han presentat a través d'una taula. Totes dues tenen la intenció de donar resposta als objectius específics 2 i 3 d'aquesta investigació.

5.1.1. Resultats entrevistes i preguntes obertes del qüestionari

A) Com afecta la violència de gènere en els i les menors exposats/es

L'anàlisi de les dades obtingudes a través de les entrevistes realitzades a perfils professionals diversos mostren que l'exposició a la violència de gènere té un gran impacte en els i les menors exposades. Tal com afirma la coordinadora del centre de recursos (Carme), "els fills i les filles de les dones víctimes de violència mai queden neutres". Els diversos professionals participants coincideixen en aquesta idea, manifestant com aquesta situació condiciona en els seus desenvolupaments emocional, acadèmic i social.

En relació amb l'àmbit escolar, expliquen que l'alumnat pot experimentar canvis conductuals i dificultats en les relacions personals, així com la baixada del rendiment en alguns casos. Un dels mestres (Pau) explica que "el seu rendiment baixarà claríssimament, també es mostrarà més apàtic o agressiu amb els seus companys i companyes. També es destaca que "estan molt a la defensiva" o "la seva manera de relacionar-se no és sana ni adequada" (Lucia, mestra).

Les persones entrevistades coincideixen que aquestes conductes neixen d'un model familiar condicionant, on els nens i les nenes "no tenen un patró estable a casa que faci que les relacions que ell desenvolupi siguin saludables, estan viciades per allò que veu" (Lucia, mestra). També s'esmena que això pot portar a desenvolupar rols que no pertocuen, la coordinadora del centre de recursos (Carme) explica: pot passar que "adoptin el rol del salvador i aleshores es col·loquin dintre del posicionament de defensa de la mare" o "casos estranys en els quals els fills es col·loquen del costat fort, del de l'agressor, exercint violència sobre la mare". Tot això repercutirà en el futur.

Coincideixen en el fet que aquestes conseqüències poden manifestar-se de formes molt diferents segons cada cas particular, i que és de vital importància conèixer als nens i a les nenes. Tal com comentaven alguns mestres i la psicopedagoga: "depèn, suposo que cada infant actua i l'afecta d'una manera diferent" (Pau) o "molt sovint aquests nanos acaben agredint a altres i són persones molt irascibles, o per contra, tenen actituds totalment contràries" (Noelia).

Finalment, les experiències de la psicopedagoga (també mestra) relaten com en algunes ocasions els menors exposats també poden arribar a rebre violència física, especialment en els casos de violència vicària on s'utilitza a la criatura per ferir a la mare: "el nen un dia es va plantar a la porta i va dir *jo no*

vaig a casa, el meu pare em matarà”, “el nen li deia no truquis a la policia perquè el meu pare s'enfadarà molt” o “havia rebut, però no es va atrevir a dir-ho” (Noelia). Tot això descriu la por i el control al qual estan sotmesos i sotmeses.

B) Paper de l'escola

Les persones participants concorden que l'escola té un paper fonamental en la detecció i l'acompanyament dels infants exposats a situacions de violència de gènere en l'àmbit familiar. La psicopedagoga comenta que tot i que “hi ha un telèfon de la Generalitat de Catalunya on truques i expliques la situació. Estàs obligat a donar coneixement”, “al protocol al final tot queda sobre el paper i ens hem de centrar molt en com és cada infant i el seu cas concret, l'escola és essencial en això” (Noelia). Els i les mestres també afirmen que després de comunicar el cas a l'equip directiu o consultar la situació amb professionals diversos, “l'escola s'ha d'assegurar de què aquesta situació se soluciona d'alguna manera, és el pont i els mestres són qui més ho viuen amb l'infant” (Pau, mestre).

A més, expliquen que l'escola no només ha de centrar-se en continguts acadèmics, sinó també en el benestar emocional i l'educació en valors. La coordinadora del centre de recursos (Carme) comenta que “s'ha de prendre part també dintre de l'estabilitat emocional dels menors. Sí que és cert que la família és molt important, però el col·legi no es pot dedicar única i exclusivament a ensenyar matemàtiques, llengua i dictats”.

Seguint la mateixa línia, la mare entrevistada (Sara) coincideix exposant que: “en la vida no es todo saber sumar o hablar inglés, es súper importante dar el lugar a cada persona y saber entenderlas, sabiendo que si los compañeros de clase tienen un problema hay que ayudarlos”, i que “si a mi hija que tiene una relación maternofilial estupenda tienen que quitarle un momento de atención para dársela a alguien que lo necesita porque no la tiene, yo estoy a favor”.

Per tot això, sorgeixen tres subcategories relacionades amb el paper que han de tenir els centres educatius:

- B.1.) Estratègies de detecció

Tots i totes coincideixen en el fet que el primer que ha de fer l'escola és estar alerta per detectar els possibles casos. Alguns participants parlen sobre com els canvis de conducta són els principals indicadors d'alerta: “s'ha de partir de la base del canvi de conducta del nen” (Carme, coordinadora del centre de recursos). No obstant això, aquest procés de vegades pot ser llarg, una participant (Noelia) diu que en un cas viscut “teníem diferents indicadors que apuntaven maneres des de segon de

primària". Una de les raons que ho justifiquen és el fet que sovint és la paraula del nen contra la de la seva família, i als infants els hi costa explicar-ho.

També remarquen que escoltar als infants i donar-los espais per expressar-se és vital: "l'única manera de detectar aquestes coses jo crec que és donant espais i temps perquè els nens puguin tenir una conversa amb tu. Si no ho fas, és molt més difícil que t'enteris" (Noelia, psicopedagoga i mestra). En relació, també comenta que s'ha d' "escoltar no només quan parlen, sinó també les seves actuacions o comportaments que et poden donar senyals d'alerta". Un altre participant ho recolza i explica que a l'escola on treballa els espais de tutoria són crucials "et reuneixes amb els alumnes i aquests espais també van molt bé per aquestes coses" (Pau). Una altra manera de fer-ho és com descriu una mestra participant en el qüestionari en línia: "parlar amb la nena i aconseguir la màxima informació possible sobre el que passava a casa, no des de la pregunta directa sinó a través de situacions que desviïn l'atenció per tal que se sentís segura i tranquil·la en comptes de qüestionada".

Altres estratègies explicades que van més enllà de les paraules són els dibuixos, que poden ajudar els infants a exterioritzar situacions que no saben expressar verbalment, "els dibuixos poden servir d'alerta" (Noelia, psicopedagoga i mestra). D'igual manera, també hi ha indicadors físics i una mestra especialista en Educació Física (Lucia) explica com durant el canvi de samarreta "a vegades he entrat de manera casual al vestuari per detectar si tenien algun blau o similar".

- **B.2.) Estratègies d'intervenció**

Les dades manifesten que després de la detecció, l'escola té un paper important en la intervenció i s'ha de saber adaptar a les necessitats concretes de cada nen/a. Diversos entrevistats coincideixen en el fet que no existeix una única manera d'intervenir, ja que cada infant ho viu d'una manera diferent. En aquest sentit, la coordinadora del centre de recursos (Carme) afirma que tot i que "hi ha un itinerari marcat, cada dona és diferent". I amb els nens i les nenes passa el mateix, aspecte que els fa destacar l'atenció individualitzada.

Pel que fa a la intervenció de caràcter individual (més enfocada a fora de l'aula), els i les participants remarquen la importància de crear vincles de confiança. Una mestra del qüestionari escriu que s'ha d' "escoltar l'infant sense jutjar-lo ni pressionar-lo, fent-lo sentir segur i cregut [...] i garantir la seva seguretat i benestar emocional dins l'entorn educatiu". Tanmateix, altra mestra (Lucia) comenta que "moltes vegades es parla de parlar amb ells individualment, però jo crec que anar així de primeres no funciona", per tant, és útil "anar-te acostant [...] estant més receptiu i predisposat que mai". En conclusió, estan d'acord en sempre escoltar l'alumnat donant validesa a allò que està comunicant i sense posar-lo en dubte.

Si els dibuixos eren importants per la detecció, també són eines útils en la intervenció. La psicopedagoga (també mestra) explica que quan vol parlar amb ells i elles, però es mostren tancats, “li he dit que dibuixi, que dibuixi com se sent o què li està passant. A partir d’aquí, li pregunto que ha dibuixat i va sortint” (Noelia).

Envers la intervenció amb el grup classe (dins l’aula), algunes persones entrevistades proposen que aquestes són molt importants, però que s’han de realitzar sense exposar directament la situació concreta de l’infant alhora que es promou la comprensió i l’empatia entre els seus companys i companyes. Un dels mestres entrevistats (Pau) explica que de vegades “quan són més petits jo utilitzo molt els contes perquè tots entenguin a través d’històries que hi ha moments en què les persones no estem del tot bé i això ens afecta a com estem en el dia a dia a l’aula. Quan són més grans tirar molt de dinàmiques de grup per fomentar l’empatia”.

Per acabar, les famílies es mostren a favor d’aquestes estratègies d’intervenció. La mare entrevistada (Sara) valora com a important aquesta intervenció comentant que “cuando alguien tiene un problema, tienen que estar más atendidos” i “ofrecerle una ayuda más especial [...] porque igual el necesita más atención y protección”.

- B.3.) Estratègies preventives

Les dades també mostren la importància de treballar la prevenció de la violència des de l’àmbit educatiu. La coordinadora del centre de recursos (Carme) comenta que s’ha de “tornar a que importi l’ensenyança en valors sobretot de l’infant”. Quant a aquesta idea, els mestres comenten que des dels centres educatius desenvolupen activitats per afavorir un bon clima de convivència, una d’elles (Lucia) expressa que organitzen la “Setmana de la convivència” i “ho fem per intentar que s’apropin entre ells i que l’ambient sigui més amistós i cordial”. Entenen que si l’escola esdevé un entorn segur i de respecte, serà més fàcil recórrer a algú quan necessiten ajuda.

També es destaca la participació de les escoles en xarxes comunitàries. La coordinadora del centre de recursos (Carme) destaca la importància de la implicació comunitària en “xarxes d’agents cívics” per “aconseguir que tota la ciutat sigui un entorn segur i lliure de violències”.

C) Participació de les famílies en l’escola

Les persones participants mostren ser conscients de la importància de la col·laboració entre la família i l’escola pel bon desenvolupament de l’alumnat: “tot i que els infants passen una gran part del dia al centre i és un gran agent socialitzador, el primer és la família” (mestra participant en el qüestionari).

És per això que la majoria considera que la comunicació i el treball conjunt entre tots dos entorns és essencial. En aquest sentit, una de les mestres del qüestionari també afirma que aquesta col·laboració “ajuda a crear un entorn coherent i segur per als infants. Quan es comparteixen informació, objectius i valors, els nens i les nenes se senten més acompanyats i això afavoreix el seu aprenentatge”.

Diverses entrevistes destaquen que les seves experiències els han portat defensar la necessitat que les famílies coneguin la realitat del centre educatiu, i una de les millors maneres és participant activament en la vida escolar. Quan se'ls pregunta sobre la seva opinió sobre organitzar activitats conjuntament, expliquen que ho valoren positivament perquè “les famílies han de saber la realitat que hi ha a l'escola per entendre-la” (Lucia, mestra), “és molt important que els pares entrin a l'escola” (Noelia, mestra i psicopedagoga) o “hem d'anar tots a una i una bona forma és participant en el dia a dia” (mestre del qüestionari). Argumenten que en cas de no ser així, hi haurà contradiccions i això pot suposar un xoc per l'alumnat, arribant a generar problemes.

No obstant això, altres diuen que depèn totalment del context i la situació de cada centre. Un mestre (Pau) comenta que “hi ha famílies que s'impliquen més i altres que s'impliquen menys” o que de vegades altres tracten de ser massa invasives: “alguna vegada sembla que qualsevol pot educar, i sí, tots podem ser agents educatius, però els que hem estudiat alguna cosa referent a això hauríem de poder dignificar aquesta professió” (Noelia).

D'altra banda, la mare participant considera que per als fills i filles és molt beneficiós poder veure als seus pares i mares implicats, atès que els hi dona més motivació i seguretat. A més, explica que és necessari per conèixer a l'alumnat amb el qual els mestres conviuen a l'aula: “El contexto de cada familia el centro educativo tiene que saberlo, tiene que saber qué es lo que rodea a ese alumno” (Sara).

- **C.1.) Col·laboració amb les famílies d'infants exposats a violència de gènere**

Concretant en la col·laboració amb una tipologia de família determinada: la dels infants víctimes de violència de gènere, els i les participants opinen que per poder atendre adequadament els infants exposats és vital mantenir també una relació propera amb la mare per comprendre millor la situació. Un dels mestres (Pau) diu: “parlar amb la família al principi és molt important per saber que està passant, sobretot amb la mare. Potser no ho dirà tal qual, però tota aquella informació que ens pugui dir serveix per apropar-nos al que està passant”.

Entre les aportacions, també es coincideix en el fet que els infants moltes vegades no s'atreveixen a parlar sobre això amb les seves famílies i és l'escola qui ha de mediar. Per aquest motiu, algunes

entrevistades manifesten que sempre s'ha de parlar clarament amb les famílies sobre les situacions observades, però sense acusacions directes. En aquest sentit, la psicopedagoga (i també mestra, Noelia) afirma que “qualsevol cosa es pot expressar si es fa assertivament i sense molestar ningú”. Exposen que el que no es pot fer mai és callar per por de no saber com dir-ho, atès que això no és professional.

La coordinadora del centre de recursos (Carme) aporta una mirada diferent com a especialista sobre la coordinació amb les mares, i valora aquesta com a positiva perquè pot tenir informació útil que ajudi en el procés: “no tirar tant de DGAIA perquè l'únic que es fa és augmentar les retirades de menors”. Això, alhora, serveix “per garantir el benestar de l'alumnat i atendre a les seves necessitats eficaçment” (mestra participant en el qüestionari).

Finalment, la mare participant (Sara) ofereix l'altre punt de vista, l'opinió com a família, i expressa que “tienen que saber qué es lo que vive este niño en su casa, cuál es su entorno y a partir de aquí poder trabajar mucho mejor. No se puede comparar a alguien que no tienen ninguna necesidad o que tiene una felicidad plena en su casa sin ningún problema con alguien que no la tiene”.

D) Mancances formatives i propostes de millora

Per acabar amb la presentació dels resultats, cal destacar que totes les persones participants (tant a les entrevistes com al qüestionari) mostren mancances en relació amb la falta de formació específica sobre la violència de gènere en l'àmbit educatiu. Gairebé ningú ha rebut formació sobre aquest tema al llarg de la seva trajectòria, defensant que “falta formació tant vers l'infant com vers la parella” (mestra participant al qüestionari). També manifesten que “ets tu qui l'ha de buscar” (Lucia, mestra), on molts coincideixen en la falta de temps i recursos per poder-la dur a terme.

Aquesta manca de preparació provoca inseguretat a l'hora d'actuar davant possibles casos. Alguns reconeixen que “actuaria segons el que crec que és correcte [...], però tot i tenir bones intencions no sempre es tradueixen en bones accions” (mestra participant en el qüestionari). En relació, una altra explica que “davant d'una situació de possible maltractament a l'entorn familiar, sovint el centre educatiu no rep prou informació ni orientacions sobre com actuar”. Això deixa veure com de vegades les intervencions poden no estar gaire planificades, aspecte que genera por i incertesa als professionals encarregats.

Es posicionen a favor del fet que com més formació, millor. Alguns participants destaquen la necessitat de què aquesta sigui inicial. En paraules de la coordinadora del centre de recursos (Carme): “o hi ha una formació específica i transversal amb mirada de gènere o no farem res. La formació inicial és el

que fa falta perquè la violència quan la veus, ja és tard”. Una de les mestres del qüestionari es troba d'acord amb aquesta idea afirmant que “ningú t'ho explica i et toca córrer quan t'ho trobes”, mentre que altres mestres opinen que prefereixen “adaptar-se a les situacions que viuen a l'aula” (Pau).

En relació amb aquestes mancances, s'obren propostes de millora. Una d'elles té a veure amb la necessitat d'un canvi de mirada. La coordinadora del centre de recursos (Carme) explica com s'ha de “començar a veure qualsevol dona com a una potencial víctima de violència i no veure-la des del punt de vista de la negligència patern filial”. S'ha d'intentar no criminalitzar a les mares, i és per això que cal una formació transversal amb mirada de gènere perquè “entendre la violència com un fet innocu que no té efectes sobre el dia a dia tant de la persona com del menor és desconèixer molt com funciona la violència” (Carme).

Finalment, també proposen com a aspecte millorable la necessitat d'incrementar la coordinació amb les famílies, reforçant la comunicació amb aquestes. La psicopedagoga i mestra (Noelia) creu que “els mestres hem de treballar molt la comunicació assertiva”, referint-se al fet que es comentava anteriorment en relació amb no comunicar a causa de no saber com comunicar.

5.1.2. Resultats qüestionari

La mostra està formada per 24 docents d'Educació Primària (tres dels quals també tenen el grau d'Educació Infantil). Els anys d'experiència professional són diversos, des d'1 any fins a més de 20 anys en actiu. Pel que fa al gènere, el 87,5% són dones i només el 12,5% homes; el 58,3 treballa a l'escola pública, mentre que el 41,7% treballen a centres de titularitat concertada. Respecte a l'experiència amb casos de violència de gènere, el 45,8% afirma haver-s'ho trobat i el 16,7% respon que ho ha sospitat. En la majoria de casos la detecció va ser realitzada per els mateixos docents, tot i que en repetides ocasions manifesten que és la família qui ho informa.

Taula 1: Mitjana (M) i desviació típica (DT) de les respostes a cada pregunta del qüestionari (N = 24).

PREGUNTA	M	DT
1. Consideres que la col·laboració família – escola és important?	5	0
2. Creus que l'escola té un paper important en l'acompanyament a infants exposats a situacions de violència de gènere?	4,75	0,44
3. T'has plantejat alguna vegada com la violència de gènere en l'àmbit familiar pot afectar els infants exposats?	4,54	0,66
4. Consideres que el fet d'estar exposat a violència de gènere repercuteix sobre el desenvolupament (emocional, social, acadèmic...) dels infants?	5	0
5. Coneixes el protocol d'actuació de la Generalitat de Catalunya que s'ha de seguir en aquests casos?	2,96	1,12
6. En relació amb la resposta educativa que cal donar als infants exposats a la violència de gènere en l'àmbit familiar i/o les seves mares, has rebut alguna formació?	1,75	1,33
7. Creus que és necessària una formació inicial per intervenir en casos de violència de gènere en l'àmbit educatiu?	4,71	0,55
8. Com de preparat/da et sents per acompanyar als infants exposats a violència de gènere?	2,75	1,11

Nota: Es presenta la següent taula amb la mitjana (M) i la desviació típica (DT), que correspon a preguntes d'Escala Likert (de l'1 al 5, on l'1 és el nivell més baix i 5 el més alt)

Els resultats (*Annex 11*) mostren que les persones participants coincideixen en què la col·laboració família-escola és totalment important (M = 5), així com el paper de l'escola en l'acompanyament als

infants exposats a violència de gènere ($M = 4,5$). D'igual manera, concorden en el fet que aquesta situació té efectes significatius en el desenvolupament dels menors ($M = 5$). Totes tres mostren una DT inferior a 0,5, aspecte que explica el consens en les opinions.

En relació amb les mancances formatives, aquestes són molt evidents ($M = 4,71$), sense tan sols arribar a conèixer el protocol en alguns casos ($M = 2,96$). Els i les participants mostren que han rebut poca formació sobre la violència de gènere ($M = 1,75$), però com la DT és d'1,33, vol dir que hi ha opinions variades (alguns han rebut una mica, mentre que altres no n'han rebut gens). És per aquest motiu que hi ha consens ($M = 4,71$ i $DT = 0,5$) en la necessitat de poder rebre una formació inicial, atès que el qüestionari presenta que no se senten preparats ($M = 2,75$). En aquesta última també hi ha una major dispersió ($DT = 1,33$), evidenciant diferències segons les experiències personals de cadascú.

5.2. Interpretació i discussió

Els resultats mostren que els i les nenes exposades a la violència de gènere en l'àmbit familiar són també víctimes d'aquesta problemàtica social, sobretot pel fet que la família és un dels primers entorns de socialització i la influència de les dinàmiques que es desenvolupen en aquesta tenen una influència directa en el desenvolupament dels infants a l'escola (Bronfenbrenner, 1986).

Les experiències dels i les participants confirmen que els i les menors tendeixen a baixar el seu rendiment acadèmic, establir relacions poc saludables amb els seus companys i companyes de classe o assumir el rol de salvador/a. Tot això té vinculació amb les idees que defensen els i les autores del marc teòric, les quals manifesten que els infants exposats moltes vegades no saben com gestionar les seves emocions (perjudicant la creació de vincles entre iguals), assumeixen responsabilitats que no li pertocuen o obtenen puntuacions baixes en les tasques escolars a causa de la manca de concentració (Children's Commissioner, 2018; Rosser Limiñana et al., 2015). Aquesta qüestió pot comportar efectes encara més greus al futur si no es prenen les mesures adequades.

En aquest sentit, el rol docent ocupa un paper molt rellevant. Ser mestre/a no es limita únicament a transmetre coneixements perquè l'escola és una institució privilegiada quant a la socialització (Koller et al., 2019). La tasca docent demana també conèixer l'alumnat observant les dinàmiques que es generen dins l'escola. És justament aquesta proximitat la que possibilita identificar canvis conductuals, els quals són essencials en la detecció de la violència de gènere segons afirmen els i les professionals entrevistats. En aquesta línia, l'Institut Asturià de la Dona (2017) assenyala la importància de saber interpretar aquests indicadors com a eina per trencar el silenci que sovint mantenen les víctimes.

Alguns testimonis expliquen que els infants no sempre verbalitzen de manera directa les experiències que viuen a la llar, i justament per això la detecció depèn en gran mesura de la capacitat d'observació dels membres de la comunitat educativa. Per tot això, es considera l'escola com un espai privilegiat en la identificació de possibles casos i l'activació de mecanismes de protecció i suport.

El marc teòric mostra que un d'aquests mecanismes de protecció a Catalunya és el *protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu* (Generalitat de Catalunya, s.d.), però aquest és massa general i no ocupa únicament la temàtica de la violència de gènere. A més, els resultats exposen que moltes vegades aquest queda sobre el paper, sent molt general i sense tenir en compte les necessitats individuals de cadascú. És per aquest motiu que Caravaca Llamas i Sáez Dato, (2020) defensen la urgència d'una atenció específica i contextualitzada que vagi més enllà d'aquests protocols establerts.

En aquest punt, esdevé essencial anar més enllà i disposar d'estratègies d'intervenció adequades que permetin donar resposta a les necessitats de l'alumnat. Diversos autors coincideixen en la importància de crear vincles de confiança, transmetre seguretat, protegir l'infant, escoltar-lo activament per comprendre la seva situació o proporcionar entorns estables que afavoreixin el seu benestar (Institut Asturià de la Dona, 2017; Save the Children, 2008 i Institut Canari d'Igualtat, 2012).

Aquesta evidència es veu reflectida en els resultats obtinguts, ja que les estratègies d'intervenció descrites per les persones participants presenten una concordança amb les recomanacions recollides per la literatura. No obstant això, manifesten que s'hauria d'anar més enllà perquè no se senten preparats. La complexitat de les situacions arrelades a la violència de gènere comporta que s'hagi d'anar més enllà de la bona disposició del professorat, exigint una formació i recursos específics. Els resultats mostren que les bones intencions no sempre van acompanyades de bones pràctiques, i en relació, el marc teòric afirma que per no cometre errors que empitjorin encara més la situació dels nens i les nenes l'equip docent ha de rebre formació (Institut Asturià de la Dona, 2017).

Moltes vegades aquestes mancances formatives també tenen relació amb com es construeix la col·laboració amb les famílies. El marc teòric destaca la importància de treballar conjuntament amb les mares, reconeixent-les com un agent important que té coses a dir i necessita conèixer els efectes que estan patint els seus fills i filles per proporcionar també suport (Save the Children, 2008). Tanmateix, els resultats mostren que moltes vegades es tendeix a responsabilitzar-les i culpabilitzar-les de conductes negligents, aspecte que pot desencadenar en la retirada de menors.

Tot i que aquestes mesures es fan per garantir la protecció dels infants, no sempre són la millor solució, sobretot en casos on amb un bon acompanyament i suport a les dones aquestes podrien desenvolupar

perfectament les seves funcions de cura dels fills/es. Per entendre a un individu, cal entendre les relacions socials en les quals es desenvolupa (Wertsch, 1988) i és per això que l'escola té la responsabilitat d'estar informada abans de contactar amb organismes (com la DGAIA) per evitar trencar el vincle afectiu mare – fill/a.

Finalment, Hampden-Thompson i Galindo (2017) defensen que la percepció que tenen les famílies de l'escola, així com les interaccions que s'estableixen, són molt positives per als fills i filles. Aquesta idea coincideix amb l'opinió de la família participant, que ha experimentat com la seva filla se sent més motivada i segura quan la seva família té l'oportunitat d'entrar a l'escola. Aquesta evidència, juntament amb l'exposada en el paràgraf anterior, serveix per confirmar les idees de Collet i Tort (2017), on l'educació a les escoles no es pot entendre sense un treball en xarxa que vinculi les famílies, construint relacions de qualitat per afavorir l'èxit educatiu i promoure la seva tasca socialitzadora.

En termes generals, els resultats obtinguts a través de les entrevistes i el qüestionari mostren coherència amb la literatura revisada al marc teòric. Això ha permès reafirmar el paper de l'escola com a institució encarregada de prendre partit, vetllant per la necessitat de promoure una millora en l'estat actual de formació específica sobre la violència de gènere per afavorir avenços en la detecció i la intervenció. A més, també es posa de manifest la importància de consolidar una col·laboració fluida i de qualitat amb les famílies, on s'escoltin les seves preocupacions i situacions de vida com a element clau en el benestar dels infants.

5.3. Implicacions educatives

Tant el marc teòric com els resultats d'aquesta investigació han possibilitat l'elaboració d'unes indicacions i pautes d'actuació orientades a afavorir una comunitat educativa més conscient, formada i compromesa amb la detecció i l'abordatge de la violència de gènere per fomentar el benestar tant de l'alumnat com de les seves famílies. Aquestes orientacions tenen com a objectiu reforçar el paper de l'escola com a agent clau, contribuint a la creació d'entorns educatius més inclusius.

En primer lloc, aquest treball evidencia la necessitat de promoure un canvi de mirada dins els centres educatius, entenent la violència de gènere com una realitat present també a les aules. L'escola és un agent socialitzador, i en aquest sentit ha d'assumir un paper actiu davant aquesta problemàtica, prenent partit i reconeixent la violència de gènere com un fenomen complex sobre el qual cal parlar i intervenir. Una manera de fer-ho és incorporant la perspectiva de gènere en el projecte educatiu de centre, donant visibilitat a aquestes situacions i promovent espais segurs, de confiança i d'acompanyament per als nens i nenes que conviuen amb aquesta realitat.

En segon lloc, la investigació duta a terme posa de manifest la manca de formació específica del professorat en relació amb la violència de gènere. Tot i l'existència de protocols d'actuació, sovint aquest són massa generals i insuficients davant la complexitat de la situació. Per aquest motiu, es recomana que els equips directius garanteixin espais de formació continuada relacionada amb la detecció i la intervenció amb les infants, però també amb les seves famílies. D'aquesta manera, els i les docents se sentiran més preparats i competents a actuar, garantint un procés d'acompanyament adequat.

En l'últim, també es considera important fomentar una comunicació propera i fluida amb les famílies que vagi més enllà de la participació en el dia a dia de l'escola. S'han de generar espais de conversa on aquestes puguin expressar-se sense sentir-se jutjades ni culpabilitzades. En el cas concret de la violència de gènere, es recomana que els i les mestres adoptin una actitud empàtica i comprensiva, compartint les observacions del dia a dia sobre els seus fills i filles primer des d'una posicional descriptiva sense caure en acusacions directes. També és important no mostrar una posició de superioritat, fent preguntes que encaminin la conversa i tenint en compte el context vulnerable que les mares també viuen.

6. Conclusions generals

6.1. Conclusions

L'estudi dut a terme sobre l'impacte de la violència de gènere en els infants exposats ha permès extreure diverses conclusions rellevants sobre les estratègies que utilitzen o coneixen els i les docents i altres professionals de l'àmbit educatiu per intervenir en aquestes situacions, així com la col·laboració que es dona amb les famílies i les mancances i necessitats formatives que detecten.

Primerament, les dades obtingudes a les entrevistes evidencien que el fet d'estar exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar sí té efectes significatius en els infants en el context escolar. En la majoria dels casos, l'àmbit més afectat és el de les relacions socials (sobre tot entre iguals), atès que com es va afirmar en el marc teòric la família és el primer nucli de socialització i no tenir bons models de referència condiciona directament en les relacions que es construeixen.

Segonament, els professionals entrevistats i els i les participants del qüestionari coincideixen en el fet que l'escola ha d'assumir un paper actiu. Quan les paraules no surten o els infants no saben com expressar allò que viuen, l'escola ha de poder detectar les possibles situacions de violència per posteriorment oferir-los el suport que necessiten.

A més, les dades obtingudes tant a les entrevistes com al qüestionari manifesten que tant les famílies com els i les docents valoren positivament una col·laboració que els permeti anar en la mateixa direcció quant als processos d'aprenentatge dels nens i les nenes. Entenen que aquesta cooperació és totalment beneficiosa per l'alumnat, contribuint a la creació d'un entorn més favorable pel seu desenvolupament. Aquesta relació afavoreix la seva motivació i facilita establir connexions significatives amb la seva vida quotidiana fora del centre educatiu.

No obstant això, els diferents testimonis confirmen normalment aquestes es basen a entrar a l'escola a participar en les activitats i propostes del dia a dia. Tot i que aquesta implicació és positiva i enforteix el vincle, els resultats conclouen que és necessari oferir més espais de conversa, sobretot en casos com els dels i les menors exposats a violència de gènere. En aquest sentit, és important que les mares puguin participar activament en l'acompanyament, sentint que l'escola és un espai on pot trobar suport perquè allà la seva veu sí és escoltada i valorada. Per poder fer tot això, una de les responsabilitats docents és conèixer sempre el context en el qual es desenvolupa el seu alumnat.

Per acabar, les dades han afirmat que els i les mestres no se senten preparats i preparades per fer front a aquestes situacions, manifestant propostes de millora relacionades amb la necessitat de formació específica sobre la violència de gènere. La més significativa i valorada és la formació inicial, atès que la violència de gènere quan la veus ja és tard.

6.2. Objectius assolits i limitacions

Objectiu general d'aquest TFG era investigar quines estratègies per treballar amb alumnat víctima de violència de gènere a l'etapa d'educació primària coneixen i utilitzen els i les mestres i altres professionals, així com la col·laboració amb les seves famílies i les necessitats formatives que detecten. Aquest, s'ha pogut assolir gràcies a l'assoliment dels següents objectius específics:

El primer objectiu específic era investigar com afecta la violència de gènere en els infants víctimes i la forma en què les escoles actuen per fer-hi front, aprofundint en la temàtica de l'impacte en els infants exposats i la resposta per part dels i les docents tant a l'alumnat com les seves famílies. Aquest, s'ha pogut assolir gràcies a l'elaboració del marc teòric, on s'han llegit i consultat diversos estudis, articles i guies d'actuació que han permès comprendre aquestes conseqüències, així com els protocols, les eines d'actuació existents o algunes indicacions per la col·laboració amb les famílies.

El segon objectiu específic era identificar les estratègies que els i les mestres i altres professionals posen en pràctica a l'escola per donar resposta a les necessitats de l'alumnat víctima de violència de gènere i la col·laboració amb les seves famílies. Aquest objectiu s'ha pogut assolir gràcies als

professionals i la família participant, les quals han aportat el seu testimoni i experiències a la investigació gràcies a les respostes donades tant a les entrevistes semiestructurades com al qüestionari en línia. Aquest objectiu també pretenia identificar quines mancances perceben els i les mestres i altres professionals a l'hora de treballar amb alumnat exposat a violència de gènere i les seves famílies, on les preguntes dels instruments de recollida de dades han permès comprovar que hi ha moltes mancances formatives que s'han de solucionar relacionades amb aquest acompanyament.

El tercer objectiu específic era detectar necessitats formatives i dissenyar propostes de millora per afavorir l'actuació a l'escola primària amb alumnat exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar i la col·laboració amb les seves famílies. Aquest, també s'ha assolit gràcies als i les participants, que han expressat les seves inquietuds i preocupacions tant a l'entrevista semiestructurada com al qüestionari, manifestant que aquestes mancances comentades a l'objectiu 2 esdevenen una necessitat, impulsant millores per solucionar la problemàtica de la falta de preparació.

Així i tot, també s'han donat algunes limitacions que cal destacar. Una d'elles és el fet de no haver pogut incloure cap testimoni de mare víctima de violència de gènere. Aquesta, hauria permès oferir dades en primera persona sobre com és viu la violència des de dins i quin suport ha rebut. És per aquest motiu que es comenta posteriorment com a futura línia de recerca.

D'altra banda, també es considera una limitació el fet que totes les persones participants s'han triat en funció de les meves facilitats de contacte, sent properes al meu entorn. Això ha pogut limitar les experiències recollides i seria interessant poder ampliar la mostra a persones de contextos més diversos per obtenir una visió més enriquidora del tema d'estudi.

6.3. Noves línies de recerca

Per continuar investigant sobre aquesta temàtica, es presenten tres noves línies de recerca que podrien complementar i ampliar aquesta investigació:

- Barreres amb les quals es troben les mares víctimes

Atès que aquest treball d'investigació no ha pogut recollir el testimoni de cap mare víctima de violència de gènere que expliqués la seva experiència, un possible futur estudi seria analitzar com aquestes valoren el paper de l'escola durant el procés d'acompanyament i intervenció. Seria interessant conèixer si elles s'han sentit recolzades pels centres educatius, comprenent millor com es desenvolupa la col·laboració amb les famílies identificant les facilitats i les barreres amb les quals s'han trobat a l'hora d'accedir als recursos de suport.

- Impacte en les relacions futures dels i les menors exposats/es

També seria interessant estudiar com estar exposat a violència de gènere durant la infància pot influir en el desenvolupament emocional i social a llarg termini, sobretot en la manera d'establir relacions afectives al llarg de la vida adulta. Això ajudaria a comprendre millor les conseqüències que aquestes experiències poden tenir, impulsant el disseny d'intervencions orientades a promoure les relacions saludables.

- Protocol específic per a la violència de gènere

Una última nova línia de recerca rellevant seria l'estudi i disseny d'un protocol específic per les situacions de violència de gènere. Aquesta investigació ha mostrat que actualment els centres educatius de Catalunya disposen d'un protocol general d'actuació davant de violències, però aquest no contempla de manera específica les peculiaritats de la violència de gènere. Per aquest motiu, seria necessari investigar quins elements específics s'haurien d'incloure, contribuint a oferir una resposta més adequada i contextualitzada a les necessitats dels infants i les seves mares.

6.4. Reflexió personal

L'elaboració d'aquest Treball de Fi de Grau ha estat una experiència especialment significativa per a mi. El tema no va ser una elecció que vaig fer a l'atzar, sinó que va sorgir dels meus interessos personals i d'una situació que vaig viure treballant com a monitora de menjador. El fet de trobar-me davant una situació de violència de gènere que afectava un infant em va generar preocupació i inseguretat davant del meu desconeixement sobre com actuar. Per aquest motiu, investigar sobre aquesta temàtica m'ha permès donar resposta a moltes preguntes que em vaig fer en aquell moment, adquirint coneixements que considero essencials per al meu futur com a mestra.

Tot això ha contribuït a mantenir la meua motivació al llarg del procés. Aquest any ha estat complicat, ja que tenia moltes responsabilitats acadèmiques que compaginar amb la meua feina i no sempre ha sigut una tasca fàcil. Tanmateix, el fet que fos un tema proper m'ha portat a tenir predisposició en tot moment, deixant de veure el TFG com a una simple tasca universitària i entenent-lo com una oportunitat real d'aprenentatge i creixement personal.

Pel que fa a les diferents fases de treball, la definició del problema va ser la més senzilla per tot això que acabo de comentar. En canvi, l'elaboració del marc teòric va ser una de les parts més exigents perquè va requerir de molt temps de lectura i anàlisi, contrastant informació per construir una base útil per a la meua investigació.

Els apartats de metodologia han estat els més enriquidors, atenent que poder escoltar testimonis i experiències de diferents perfils en actiu em va portar a comprendre tot el que havia presentat al marc teòric, entenent com es porta realment a la pràctica i quines necessitats sorgeixen en el dia a dia. No obstant això, tampoc va ser una tasca del tot fàcil perquè era la primera vegada que dissenyava instruments de recollida de dades d'aquestes característiques, amb la finalitat de poder obtenir informació rellevant i coherent amb els objectius de recerca.

En relació amb les conclusions, m'han servit per poder sintetitzar tot allò que he estat aprenent al llarg d'aquests mesos i finalitzar amb una idea clau al cap. He pogut reafirmar que si hi ha tants professionals que es troben amb infants exposats al llarg de la seva trajectòria, és totalment necessari promoure un canvi de perspectiva on s'ofereixi més formació per atendre les diferents necessitats.

Les tutories amb la meva tutora, la Marta, també mereixen ser mencionades. El seu seguiment i suport setmana rere setmana ha estat determinant per al desenvolupament i resultat final d'aquest treball. Les seves orientacions i propostes de millora m'han ajudat a superar dubtes i neguits, afrontant les diferents fases amb més confiança.

Per acabar, volia destacar que tant algunes persones participants com del meu entorn han sentit interès real per llegir aquest TFG un cop finalitzat, fet que manifesta la importància de continuar lluitant per una societat lliure de violència de gènere. Espero haver pogut donar visibilitat a una realitat de la qual moltes vegades no se'n parla, generant consciència sobre la necessitat d'actuar.

7. Referències bibliogràfiques

- Bender, A. E., McKinney, S. J., Schmidt-Sane, M. M., Cage, J., Holmes, M. R., Berg, K. A., Salley, J., Bodell, M., Miller, E. K., i Voith, L. A. (2022). Childhood Exposure to Intimate Partner Violence and Effects on Social-Emotional Competence: A Systematic Review. *Journal of Family Violence*, 37, 1263–1281. <https://doi.org/10.1007/s10896-021-00315-z>
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the Family as a Context for Human Development: Research Perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742.
- Bronfenbrenner, U. (1987). *La ecología del desarrollo humano*. Paidós.
- Caravaca Llamas, C. i Sáez Dato M. A. (2020). Las otras víctimas: consecuencias y reconocimiento legal de los menores de edad víctimas de la violencia de género ejercida en el hogar. *Boletín criminológico*, 26(191), 1-21. <https://doi.org/10.24310/Boletin-criminologico.2020.v26i2020.9889>
- Children's Commissioner. (2018). "Are they shouting because of me?" Voices of children living in households with domestic abuse, parental substance misuse and mental health issues.
- Coll, C. (2014). Constructivismo y educación: la concepción constructivista de la enseñanza y el aprendizaje. Dins C. Coll, J. Palacios i A. Marchesi, *Desarrollo psicológico y educación: psicología de la educación escolar* (pp. 157-186). Alianza editorial.
- Coll, C. i Miras, M. (2014). Diferencias individuales y atención a la diversidad en el aprendizaje escolar. Dins C. Coll, J. Palacios i A. Marchesi, *Desarrollo psicológico y educación: psicología de la educación escolar* (pp. 331-353). Alianza editorial.
- Collet, J., i Tort, A. (2017). *Escuela, familias y comunidad: la perspectiva imprescindible para educar hoy*. Ediciones Octaedro.
- Cubero, R. i Luque, A. (2014). Desarrollo, educación y educación escolar: la teoría sociocultural del desarrollo y del aprendizaje. Dins C. Coll, J. Palacios i A. Marchesi, *Desarrollo psicológico y educación: psicología de la educación escolar* (pp. 137-155). Alianza editorial.
- De la Cruz Fernández, L., Rodríguez Pascual, I. (2022). Consecuencias en el desarrollo cognitivo de menores expuestos a violencia de género: una revisión bibliográfica. *Revista sobre la infancia y la adolescencia*, 23, 48-73.

- Echeita Sarrionandia, G. (2011). *Educación para la inclusión o educación sin exclusiones*. Narcea.
- Generalitat de Catalunya (s.d.). *Trastorn per estrès posttraumàtic (TEPT)*. Canal Salut. <https://canalsalut.gencat.cat/ca/salut-a-z/t/trastorn-estres-posttraumatic-tept/>
- Generalitat de Catalunya (s.d.). *Unitat de Suport a l'Alumant en situació de Violència (USAV)*. Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/alumnat/violencies/usav/>
- Generalitat de Catalunya (2023). *Protocol de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu*. Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/maltractament-infantil-adolescent/index.html>
- Generalitat de Catalunya (2024). *Protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu*. Departament d'Educació. <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/protocols/actuacio-davant-violencia-ambit-educatiu/protocol-actuacio-davant-violencia.pdf>
- Gífre Monreal, M. i Esteban Guitart, M. (2012). Consideraciones educativas de la perspectiva ecológica de Urie Bronfenbrenner. *Contextos educativos: Revista de Educación*, 15, 79-92. <https://doi.org/10.18172/con.656>
- Hampden-Thompson, G., i Galindo, C. (2017). School-family relationships, school satisfaction and the academic achievement of young people. *Educational Review*, 69(2), 248–265. <https://doi.org/10.1080/00131911.2016.1207613>
- Instituto Asturiano de la Mujer del Principado de Asturias (2017). *Guía para la prevención y actuación ante la violencia de género en el ámbito educativo*. https://educagenero.org/Recursos/Guia-violencia-genero-ambito-educativo_ASTURIAS.pdf
- Institut Canari d'Igualtat (2012). *Guía de intervención con menores víctima de violencia de género*. https://violenciagenero.igualdad.gob.es/wpcontent/uploads/GuiaViolenciaMenores_Canarias.pdf
- Institut d'Estadística de Catalunya (2026). *El municipi en xifres: XXX (Barcelonès)*. Gencat. <https://www.idescat.cat/emex/?id=082457>

- Jiménez Cortés, R., i Hermoso Soto, A. E. (2024). Competencias profesionales para una atención efectiva y de calidad a menores expuestos/as a violencia de género. *Revista Investigación Educativa*, 42(1), 165-182. <https://doi.org/10.6018/rie.547061>
- Junta de Andalucía (2016). *Guía de buen trato i prevención de la violencia de género. Protocolo de actuación en el ámbito educativo*. Consejería de Educación. https://educagenero.org/PVG-JA/Guia_buen_trato_PVG_ambito_educativo.pdf
- Koller, S. H., Paludo, S. S. i Araujo de Moraes, N. (2019). *Ecological Engagement: Urie Bronfenbrenner's Method to Study Human Development*. Springer.
- Ley 26/2015, de 28 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia. *Boletín Oficial del estado*, 29 de julio de 2015, núm. 180.
- Lloyd, M. (2018). Domestic Violence and Education: Examining the Impact of Domestic Violence on Young Children, Children, and Young People and the Potential Role of Schools. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02094>
- Organització de les Nacions Unides (17 de juny del 2023). *La violencia de género es una de las violaciones más generalizadas de los derechos humanos en el mundo*. <https://unric.org/es/la-violencia-de-genero-segun-la-onu/>
- Riquelme Soto, V., Cánovas Leonhardt, P., Orellana Alonso, N., i Sáez Serrano, B. (2019). Víctimas invisibles: análisis de la intervención socioeducativa de niñas y niños expuestos a violencia de género en la familia. *Pedagogía Social*, 34. https://doi.org/10.7179/PSRI_2019.34.08
- Sánchez Fuentes, S. (2023). *Diseño Universal para el Aprendizaje: Guía práctica para el profesorado*. Narcea.
- Rosser Limiñana, A. M., Suriá Martínez, R. i Villegas Castillo, E. (2015). La exposición a violencia de género y su repercusión en la adaptación escolar de los menores. *Bordón: Revista de pedagogía*, 67(2), 117-129. <https://doi.org/10.13042/Bordon.2015.67208>
- Save the Children (2008). *Manual de atención a niños y niñas víctimas de violencia de género en el ámbito familiar*. <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/3444.pdf>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Wertsch, J. V. (1988). *Vygotsky y la formación social de la mente*. Paidós.

Yerkey, E. (2022). Disseny Universal per a l'Aprenentatge: eliminació de barreres mitjançant opcions.
Revista de Neuroeducació, 3(1), 7-8.

8. Annexos

Annex 1: Guió entrevista mestres

Bon dia / Bona tarda! Primer de tot, m'agradaria donar-te les gràcies per voler col·laborar en el meu TFG. Soc la Marta Miras i curso quart curs del grau en Mestre d'Educació Primària a la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona. Amb la meva investigació, pretenc descobrir quin és el grau de coneixement dels i les mestres i altres perfils del món educatiu en relació amb la violència de gènere, descobrint si se senten preparats i preparades per fer front a aquestes situacions i quines mancances formatives troben.

Lectura del consentiment informat (*Annex 5*)

...

D'acord, doncs abans de començar, què tal estàs? Com ha anat el dia? (quan em contesti, parlar sobre el dia a dia de l'escola, per entendre millor el context, l'alumnat, etc.). Jo, com a alumna en pràctiques / exalumna, he vist que de vegades organitzeu activitats amb les famílies: què penses de la participació de les famílies en les activitats que es fan a l'escola? (anar encaminant el tema).

Posteriorment, començar a introduir les preguntes de l'entrevista:

1. Perfil docent: quins estudis has cursat? Anys d'experiència? Tens alguna altra formació específica de post grau o formació continuada?
2. En relació amb la violència de gènere, has fet alguna formació?
3. T'has trobat algun cop amb algun nen/a exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar?
 - 3.1. En cas de resposta afirmativa: qui et va informar? O vas ser tu la qui ho va detectar?
4. Coneixes el protocol a seguir en aquests casos? L'has fet servir alguna vegada? I, més enllà d'aquest, quin paper creus que hauria de tenir l'escola?
5. Coneixes els serveis de professionals externs que ofereixen ajuda i intervenen en aquests casos?
6. Quins efectes consideres que té l'exposició a la violència de gènere en l'àmbit escolar?
7. Quines estratègies coneixes o has utilitzat per donar suport a aquest perfil d'alumnat?
8. Com gestionaries el clima d'aula en cas de conviure amb un infant que pateix la situació?
9. Quin rol creus que ha de tenir la família – escola en aquests casos?

10. Hi ha estudis que diuen que en les escoles on hi ha un projecte coeducatiu les víctimes poden arribar a sentir-se amb més confiança per explicar la seva situació. Hi ha algun projecte coeducatiu a l'escola on treballes? Quines accions es duen a terme?
- 10.1. En cas de resposta afirmativa: Consideres que aquest facilita als docents la gestió dels casos? Penses que influeix en el benestar de l'alumnat víctima?
11. En la teva experiència, has detectat alguna mancança formativa?
- 11.1. En cas de resposta afirmativa: Des del teu punt de vista, quines actuacions penses que es podrien dur a terme per millorar la situació formativa?
12. Dit això, et sents preparat/a per intervenir amb alumnat que viu / ha viscut situacions de violència de gènere?

Annex 2: Guió entrevista psicopedagoga

Bon dia / Bona tarda! Primer de tot, m'agradaria donar-te les gràcies per voler col·laborar en el meu TFG. Soc la Marta Miras i curso quart curs del grau en Mestre d'Educació Primària a la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona. Amb la meua investigació, pretenc descobrir quin és el grau de coneixement dels i les mestres i altres perfils del món educatiu en relació amb la violència de gènere, descobrint si se senten preparats i preparades per fer front a aquestes situacions i quines mancances formatives troben. Tanmateix, i en el teu cas com a psicopedagoga, l'objectiu va dirigir a com et vincules amb les escoles i les famílies.

Lectura del consentiment informat (*Annex 5*)

...

Genial! Doncs abans de començar, què tal estàs? Com ha anat el dia? (quan em contesti, parlar sobre el dia a dia del centre per entendre millor el context i els infants amb els quals treballa). I a més d'aquí, treballes en un altre centre? Quin és el teu rol? Podries parlar-me una mica sobre quines són les teves intervencions amb els nens i les nenes? I sobre la violència de gènere que en penses, com creus que s'hauria d'intervenir en aquests casos? Consideres que s'hauria de parlar més? (anar encaminant el tema).

Posteriorment, començar a introduir les preguntes de l'entrevista:

1. Perfil docent: quins estudis has cursat? Anys d'experiència? Tens alguna formació concreta?
2. Quina es la teva relació amb les famílies dels infants amb els quals treballes? Com et comuniques amb elles?

3. I amb els centres educatius i els i les mestres? Et coordines amb ells? Feu alguna actuació conjunta?
4. En relació amb la violència de gènere, has fet alguna formació?
5. T'has trobat algun cop amb algun nen/a exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar?
5.1. En cas de resposta afirmativa: Com ho vas detectar?
6. A la teva professió, quin és el protocol a seguir en aquests casos? L'has fet servir alguna vegada?
7. Quines orientacions dones als docents per acompanyar a l'alumnat a l'aula? Què és el que s'hauria de fer?
8. Com creus que es podrien detectar millor aquests casos? (Ja que moltes vegades es difícil de percebre).
9. En la teva experiència, trobes mancances en la relació psicopedagogia – escola? I en la relació psicopedagogia – famílies?

Annex 3: Guió entrevista coordinadora del centre de recursos per a dones

Bon dia / Bona tarda! Primer de tot, m'agradaria donar-te les gràcies per voler col·laborar en el meu TFG. Soc la Marta Miras i curso quart curs del grau en Mestre d'Educació Primària a la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona. Amb la meva investigació, pretenc descobrir quin és el grau de coneixement dels i les mestres i altres perfils del món educatiu en relació amb la violència de gènere, descobrint si se senten preparats i preparades per fer front a aquestes situacions i quines mancances formatives troben.

Lectura del consentiment informat (*Annex 5*)

...

Genial! Doncs abans de començar, què tal estàs? Com ha anat el dia? (quan em contesti, parlar sobre el dia a dia del centre per entendre millor el context i els infants amb els quals treballa) Quina és la missió principal del vostre centre? (anar introduint el tema).

Posteriorment, començar a introduir les preguntes de l'entrevista:

1. Perfil professional: quins estudis has cursat? Anys d'experiència? Tens alguna altra formació específica de post grau o formació continuada?
2. Quin paper té el centre en situacions de violència de gènere?
3. Quins serveis ofereix a les dones que arriben al centre?

4. I en relació amb els seus fills i filles, quina atenció específica oferiu als infants que han estat exposats a situacions de violència masclista?
5. Quines estratègies utilitzeu per acompanyar a aquests nens i nenes? Quines necessitats observeu per justificar aquesta intervenció?
6. Com valoreu el paper dels centres educatius en la detecció de la violència de gènere? (fer referència al meu marc teòric, explicant que és un dubte que tinc de debò en relació amb el buit que hi ha a la literatura pel que fa a les i els mestres)
7. Teniu alguna relació amb les escoles de XXX? Com és la col·laboració amb aquestes? Quines tasques desenvolupau?
8. Si no m'equivoco es tracta d'un centre públic, hi ha suficient suport institucional per a la vostra tasca? O creieu que falten recursos?
9. A nivell social, creus que el centre és prou conegut per la ciutadania?
10. Us dediqueu també a la prevenció? Consideres que la prevenció de la violència de gènere està ben integrada en l'àmbit educatiu?
11. Per acabar, i com a experta en el tema, quines propostes de millora faries en la formació dels i les mestres?

Annex 4: Guió entrevista famílies

Bon dia / Bona tarda. ! Primer de tot, m'agradaria donar-te les gràcies per voler col·laborar en el meu TFG. Soc la Marta Miras i curso quart curs del grau en Mestre d'Educació Primària a la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona. El meu treball té l'objectiu d'investigar quin és el grau de coneixement dels i les mestres i altres perfils del món educatiu en relació amb la violència de gènere, descobrint si se senten preparats i preparades per fer front a aquestes situacions i quines mancances formatives troben.

Considero que aquest és un tema que no pot deixar de banda les famílies, ja que vosaltres també formeu part de la comunitat educativa i la relació entre família i escola és fonamental en l'educació dels vostres fills i filles. Per aquest motiu, m'interessa conèixer la teva experiència i opinió sobre aquesta relació, així com la teva visió respecte al tractament de temes com la igualtat i la violència de gènere a les escoles.

Et faré una entrevista semiestructurada, és a dir, jo porto algunes preguntes preparades per poder guiar la conversa, però tu et pots expressar amb total llibertat i ampliar aquells aspectes que consideris importants o interessants. Abans de començar, et llegiré el consentiment informat (*Annex 5*):

...

Genial, doncs si et sembla bé, comencem! Què tal estàs? Com ha anat el dia? (per entendre el context d'aquesta família).

1. Actualment, tens a algun fill o filla escolaritzat a un centre d'educació primària? A quin curs?
2. En aquest centre, s'organitzen activitats o hi ha espais on les famílies poden participar?
2.1. En cas de resposta afirmativa: Quines activitats destacaries? Tu acostumes a participar en aquestes iniciatives?
3. Dit això, creus que aquesta escola dona importància a la col·laboració família - escola? Com a família, sents que formes part del dia a dia del centre?
4. Consideres que des de l'escola escolten i tenen en compte les vostres opinions i propostes?
5. Quin impacte creus que té tot això en l'alumnat? Opines que és beneficiós per ells i elles?
6. Hi ha algun aspecte de la col·laboració família - escola que milloraries?
7. Tu com a mare / pare, consideres important que l'escola treballi temes relacionats amb els valors, el respecte i la convivència?
8. I sobre la violència de gènere? Quin paper creus que hauria de tenir l'escola amb aquests infants?
9. Per acabar, t'agradaria afegir alguna experiència o punt de vista amb relació a la col·laboració família - escola?

Annex 5: Consentiment informat

De conformitat amb el Reglament General de Protecció de Dades Personals, la UNIVERSITAT DE BARCELONA (amb CIF Q0818001J i domicili a la Gran Via de les Corts Catalanes, 585 –08007 Barcelona), com a responsable del tractament de les dades personals, informa que pots contactar amb el delegat de protecció de dades mitjançant escrit a l'adreça postal (Travessera de les Corts, 131-159, Pavelló Rosa, 08028 -Barcelona), o mitjançant un missatge de correu electrònic aprotecciodedades@ub.edu.

Tens dret a accedir a les teves dades, a sol·licitar la rectificació de les dades inexactes i a sol·licitar la supressió, així com limitar el tractament, oposar-te i retirar el consentiment del seu ús per a determinades finalitats. Aquests drets es poden exercir mitjançant escrit a l'adreça postal o mitjançant un missatge de correu electrònic a l'adreça esmentada anteriorment. Així mateix, us informem del vostre dret a presentar una reclamació davant l'Agència Catalana de Protecció de Dades en el cas de qualsevol actuació de la Universitat de Barcelona que considereu que vulnera els vostres drets.

A més, podràs contactar amb mi, la Marta Miras, amb mail mmirasio7@alumnes.ub.edu per accedir als resultats d'aquesta investigació i exercir els teus drets d'accés, rectificació, supressió o revocació del consentiment atorgat de les teves dades.

Les dades recollides en el qüestionari següent seran utilitzades per realitzar les anàlisis corresponents amb la finalitat de donar resposta als objectius de recerca. Per recollir-les, et faré una entrevista semiestructurada, és a dir, les meves preguntes marcaran el fil de la conversa, però pots afegir experiències i punts de vista si ho consideres rellevant. Tu, com a professional, potser tens coses a dir que jo com a estudiant no contemplo, per tant, et convido a expressar-te amb total llibertat al llarg de l'entrevista.

Les dades sociogràfiques que es recol·lectaran seran: edat; gènere; curs; facultat; etc.

Les dades recollides seran emmagatzemades al servidor de la Universitat, a l'espai d'emmagatzematge de Microsoft 365 destinat per l'estudiant i/o el tutor del TFG. Tindran accés a les dades tot personal de la Universitat de Barcelona amb privilegis per accedir als espais digitals on s'emmagatzemen les dades recol·lectades. No hi ha la intenció de transferir les dades personals a tercers països ni organitzacions internacionals.

En últim lloc, i abans de començar, vull recordar-te que la teva participació és totalment voluntària i tens dret d'aturar l'entrevista si en algun moment no et sents còmode/a. La informació s'utilitzarà únicament amb finalitats acadèmiques per al meu treball de fi de grau, i és anònima: el teu nom no apareixerà en cap lloc. Si et sembla bé, m'agradaria gravar-la per posteriorment poder transcriure-la i analitzar millor la informació.

Annex 6: Fragments rellevants entrevista mestre/a 1 ("Pau", nom fictici)

A) Com afecta la violència de gènere en els i les menors exposats/es	
B) Paper de l'escola	B.1.) Estratègies de detecció B.2.) Estratègies d'intervenció B.3.) Estratègies preventives
C) Participació de les famílies en l'escola	C.1.) Col·laboració amb les famílies d'infants exposats a violència de gènere
D) Mancances formatives i propostes de millora	

P: "Depèn molt del tipus de famílies que tinguem en aquell any o en aquell curs. Clar, hi ha famílies que s'impliquen més i altres que s'impliquen menys"

P: "Sento que cada cop estan menys implicades (...). Funciona molt millor quan s'impliquen en les tasques de l'escola: com fer xerrades d'alguna cosa o les jornades esportives que organitzem. En aquests casos funciona millor que quan ho fem a sortides.

P: "No he fet una formació posterior com a tal d'això en específic."

P: "Parlar primer amb la CAEI, que és la comissió d'atenció educativa inclusiva que es fa cada dilluns per parlar de casos concrets que preocupen. Després, ells decideixen quina és l'actuació a fer, avisant a l'EAP o a alguna persona de l'àmbit social que s'encarrega d'aquests infants."

P: "L'escola s'ha d'assegurar de que aquesta situació es soluciona d'alguna manera. L'escola és el pont i els mestres són qui més ho viuen amb l'infant i l'han d'acompanyar."

P: "Uf, no. Crec que si em trobés amb algun cas com aquest hauria de recuperar els meus apunts de la universitat"

P: "El seu rendiment baixarà claríssimament, també es mostrarà més apàtic o agressiu amb els seus companys i companyes. Depèn, suposo que cada infant actua i li afecta d'una manera diferent."

P: "Per detectar-ho suposo que una bona manera és a través de dibuixos o dinàmiques on el nen pot exterioritzar el que li passa amb més facilitat (...) parlaria amb la psicòloga de l'escola."

P: "Segons l'edat. Quan són més petits jo utilitzo molt els contes perquè tots entenguin a través d'històries que hi ha moments en què les persones no estem del tot bé i això ens afecta a com estem en el dia a dia a l'aula. Quan són més grans tirar molt de dinàmiques de grup per fomentar l'empatia."

P: "Si només l'afecta a ell i no ho exterioritza crec que ho faria més individual, però si és una situació que es veu sí que ho integraria en el dia a dia per fer-los conscients, sense parlar ni explicar explícitament el problema que hi ha, però que entenguin que hi ha persones que no estan passant per un bon moment."

P: "Parlar amb la família al principi és molt important per saber que està passant, sobretot amb la mare. Potser no ho dirà tal qual, però tota aquella informació que ens pugui dir serveix per apropar-nos al que està passant. La comunicació és molt important."

P: "Els espais de tutoria, per exemple. Et reuneixes amb els alumnes i aquests espais també van molt bé per aquestes coses."

P: "Ens falta formació en aquest sentit i sempre va bé. En general, contra més formació millor."

P: “Els mestres ens anem adaptant a les situacions que vivim a l’aula. Com aquesta situació no l’he viscut no estic gaire preparat, (...) i si tingués una situació com aquesta ho consultaria i buscaria formacions que m’ajudessin.”

Annex 7: Fragments rellevants entrevista mestre/a 2 (“Lucia”, nom fictici)

A) Com afecta la violència de gènere en els i les menors exposats/es	
B) Paper de l’escola	B.1.) Estratègies de detecció B.2.) Estratègies d'intervenció B.3.) Estratègies preventives
C) Participació de les famílies en l’escola	C.1.) Col·laboració amb les famílies d’infants exposats a violència de gènere
D) Mancances formatives i propostes de millora	

L: “Bueno i per coses que la mare explicava a la tutora a les entrevistes. A més, el nen tenia molts problemes a nivell de relació amb els seus companys i això també ens feia sospitar.

L: “El protocol exacte no sé si el conec” (...) anar directament a direcció per informar i assessorar-nos de quin és el protocol a seguir i aplicar-lo de la manera més fidel possible”

L: “Com jo soc la responsable de l’àrea d'Educació Física i un dels ítems que tinc present a les sessions és el canvi de samarreta, a vegades he entrat de manera casual al vestuari per detectar si tenien algun blau o similar. Això sí que ho he fet. Per exemple entro dient: vinga nois que hem de sortir ja! I pots observar”.

L: “Crec que s’ha d’estar molt alerta. Hem d’escoltar molt als infants, qualsevol comentari que faci pot donar pistes. (...) estar alerta i escoltar des de fora et pot servir. No ho podem deixar passar.”

L: “La seva manera de relacionar-se no és ni sana ni adequada. Ell o ella no tindrà un patró a casa estable que faci que les relacions que ell desenvolupi siguin saludables perquè estan viciades per allò que veu. (...) Moltes vegades no socialitza bé amb els seus companys (...)”

L: “Moltes vegades es parla de parlar amb ells individualment, però jo crec que anar així de primeres no funciona. Estan molt a la defensiva. T’ho has de guanyar d’una altra manera, anant-te acostant i intentant fer vincle de confiança. Has d’estar més receptiu i predisposat que mai, sempre escoltant el que té ha dir i validant allò que diu. Mai se li ha de posar en dubte, (...)”.

L: “Les famílies han de saber la realitat que hi ha a l’escola per entendre-la i a part els infants han de saber que hi ha connexió. No som un lloc diferent on aquí passa una cosa que no té cap tipus de

feedback amb els pares, osigui tot el que es pugui anar a una molt millor i tot lo transparent que puguis ser amb les famílies també fa veure que ells i elles vegin la realitat de l'escola per ajudar-te i entendre't.

L: "Hi ha una **comissió de convivència** en la qual fem tot de... bueno es treballa de forma general tot el tema del respecte. Treballem també les diades com el Dia de la Pau, el Dia de la Dona, etc. Ara, a més, per finalitzar el curs farem la **Setmana de la Convivència** on un dia es "parla amb respecte als teus companys", "regala un somriure a algú que no coneguis", i així. **Ho fem per intentar que s'apropin entre ells i que l'ambient sigui més amistós i cordial. Jo suposo que amb tot això, si aconseguim que els nens i nenes es trobin al seu voltant amb gent més propera, és més fàcil recórrer a algú per buscar ajuda**".

L: "Si el clima és més amable el nen que es troba en aquesta casuística en principi ha de tenir més facilitat per poder apropar-se a algú i explicar allò que li està passant.

L: "Hem d'estar més preparats."

L: "Et diria que en termes de formació pel professorat ets tu qui l'ha de buscar. Si estàs interessat ho buscaràs, però gairebé sempre ho busques si tens algun problema. De normal no fem formacions sobre això".

L: " Jo que se, per exemple quan estem aquí a les formacions d'estiu que es proposa fer formacions sobre x temes... que també eh, però aspectes com aquests també s'haurien de proposar".

Annex 8: Fragments rellevants entrevista coordinadora violències del centre de recursos per a dones ("Carme", nom fictici)

A) Com afecta la violència de gènere en els i les menors exposats/es	
B) Paper de l'escola	B.1.) Estratègies de detecció B.2.) Estratègies d'intervenció .3.) Estratègies preventives
C) Participació de les famílies en l'escola	C.1.) Col·laboració amb les famílies d'infants exposats a violència de gènere
D) Mancances formatives i propostes de millora	

C: "Les dones tenen criatures i el psicòleg està per pal·liar els efectes que la violència ha tingut sobre aquests infants".

C: "Hi ha un itinerari marcat, però cada dona és diferent. Això és com preguntar-li a un metge quina atenció fa o quin circuit té.

C: "Els fills i les filles de les dones víctimes de violència mai queden neutres."

C: "Hi ha dues vies, dues solucions possibles, no? Que és que adoptin el rol del salvador i aleshores es col·loquin dintre del posicionament de defensa de la mare, de defensa de la víctima, és un posicionament bastant habitual per no dir el 70%. Però aquest rol de salvador també té unes implicacions a futur, no? I és que sempre anirà repetint el rol de salvador, per tant, s'ha de tractar aquest fet també per recol·locar les relacions, osigui perquè no adoptin un posicionament de protecció respecte de la mare. I hi ha casos estranys, però n'hi ha, en els quals els fills es col·loquen del costat fort, del costat de l'agressor. Aleshores aquests fills i filles continuen exercint violència sobre la mare"

C: "El primer que s'ha de fer des de l'equip docent és prendre partit. Actualment, els equips docents no estan prenent partit, no hi ha visió en formació de gènere i moltes vegades quan es pren partit es pren per criminalitzar a la mare. (...) i meravellós perquè, com tots els que acaben matant a la seva dona sempre saludava al veí. Aleshores, o hi ha una formació específica i transversal amb mirada de gènere o no farem res. I després s'ha de prendre part també dintre de l'estabilitat emocional dels menors. Sí que és cert que la família és molt important, però el col·legi no es pot dedicar única i exclusivament a ensenyar matemàtiques, llengua i dictats".

C: "Aleshores s'ha de traspasar una mica i tornar pues a que importi l'ensenyança en valors sobretot de l'infant. Dit això, clar, cal més coordinació amb les famílies, més coordinació amb la mare, quan es requereix informació pues per exemple d'un jutjat o d'algun nen que sí que tingui capacitat directa i tingui formació valuosa i informació que sigui factible, no tirar tant de DGAIA perquè l'únic que es fa és augmentar les retirades de menors i intentar parlar més amb els organismes públics adequats".

C: "Les escoles ens truquen i ens exposen el que elles veuen, aleshores ens pregunten si les mares són usuàries o no. Així si els hi podem dir dins d'un àmbit de confidencialitat."

C: Tot això es fa per aconseguir que tota la ciutat sigui un entorn segur i lliure de violències. Aleshores, més o menys tothom té nocions de com activar un circuit, de com activar el protocol, i finalment és quan acaben derivant cap aquí".

C: "Exacte, la formació inicial és el que fa falta perquè la violència quan la veus ja és tard."

C: "No es que "està molt callat i com que està callat i assegut a la cadira és que està prestant atenció per tant les coses van bé", ja però potser no, a lo millor era un nen o nena molt mogut. O a la inversa,

era una nena molt callada i de cop i volta té una actitud totalment extrovertida. O té actituds més adultes o té actituds més infantilitzades, o dorm molt o no dorm. És a dir, s'ha de partir de la base del canvi de conducta del nen.”

C: “Cal un canvi de mirada, osigui començar a veure qualsevol dona com a una potencial víctima de violència i no veure-la des del punt de vista de la negligència patern filial. És un canvi de paradigma i de posicionament de la mirada, però és el que s'ha de fer. Entendre la violència com un fet innocu que no té efectes sobre el dia a dia tant de la persona com del menor és desconèixer molt com funciona la violència. I sobre tot ser conscient de que aquestes coses encara continuen passant, i cada cop anirà a més i no es fa res.”

Annex 9: Fragments rellevants entrevista psicopedagoga (“Noelia”, nom fictici)

A) Com afecta la violència de gènere en els i les menors exposats/es	
B) Paper de l'escola	B.1.) Estratègies de detecció B.2.) Estratègies d'intervenció B.3.) Estratègies preventives
C) Participació de les famílies en l'escola	C.1.) Col·laboració amb les famílies d'infants exposats a violència de gènere
D) Mancances formatives i propostes de millora	

N: “Jo penso que és indispensable la col·laboració entre els educadors dels centres amb les famílies. Si no hi ha una coherència entre allò que el nen rep dins de la família i fora d'aquesta, això serà un xoc per a ell i és aquí on poden sorgir els problemes. Per tant, jo penso que ha d'haver molta coherència i el treball entre famílies i escoles, o famílies, escola i psicopedagoga, hauria de ser super fluid, i no sempre ho és.”

N: “Jo molt positivament, és molt important que els pares entrin a l'escola. El que passa és que també hi ha algun moment en què hi ha AFAs que són molt invasives i tampoc crec que això sigui bo. Jo penso que hauríem de dignificar molt la professió de mestra o de psicopedagoga, perquè el professional ets tu. Alguna vegada sembla que qualsevol pot educar, i sí, tots podem ser agents educatius, però els que hem estudiat alguna cosa referent a això hauríem de poder dignificar aquesta professió.”

N: “Més que violència de gènere, m'he trobat amb un pare que pegava al nen directament, però després vam veure que no deixava de ser la violència vicaria aquesta que diuen, no? A través del nen faig mal.”

N: “ El nen un dia es va plantar a la porta i va dir “jo no vaig a casa, el meu pare em matarà”.

N: "Amb aquest nen teníem diferents indicadors que apuntaven maneres des de segon de primària."

N: "Molt llarg. És molt llarg perquè clar, és una situació on és la paraula del nen contra la de la seva família. (...) ell no va saber explicar bé perquè se n'havia anat, bueno... I era perquè havia rebut, però no es va atrevir a dir-ho. (...), perquè el nen li deia "no truquis a la policia perquè el meu pare s'enfadarà molt".

N: "Quan va venir el seu pare a buscar-lo es van abraçar i havia com un "bon rotllo", no? Aleshores quan a cinquè ell va dir "jo no trono a casa", aquella fugida de casa de l'any anterior ens ho va explicar tot. La situació s'havia agreujat, ens vam assabentar que el tancaven cada nit a l'habitació per a que no pogués sortir, perquè no s'escapés".

N: "Hi havia un maltractament brutal.

N: "H ha un telèfon de la Generalitat de Catalunya on truques i expliques la situació, i t'ho dic perquè en aquest també pots denunciar violència de gènere."

N: "Sí, i és que a més a més estàs obligat a donar coneixement. Això de la nena m'ho vaig trobar quan era cap d'estudis i el primer que vam fer va ser informar a la Generalitat, trucar a la mare i trucar al pare, perquè estaven separats."

N: "Vaig informar al pare, mare i vaig fer la trucada, tot a la vegada. No vaig esperar, però vaig avisar de que ho anava a fer."

N: "Al protocol al final tot queda sobre el paper i ens hem de centrar molt en com és cada infant i el seu cas concret, l'escola és essencial en això. Jo penso que el primer de tot és escoltar als nens sempre, i escoltar no només quan parlen, sinó també les seves actuacions o comportaments que et poden donar senyals d'alerta. Jo penso que hem d'estar molt al cas i donar espai perquè diguin com se senten. L'única manera de detectar aquestes coses jo crec que és donant espais i temps perquè els nens puguin tenir una conversa amb tu. Si no ho fas, és molt més difícil que t'enteris. Molt sovint aquests nanos acaben agredint a altres i són persones molt irascibles, o per contra tenen actituds totalment contràries. S'ha d'evitar caure en el pensament de "és el nen o nena que molesta a tothom", llavors jo crec que el primer per un docent és estar molt atent al que diuen els nens. Una vegada tens aquesta atenció també penso que s'ha de ser molt clar amb les famílies, quan tu detectes una situació... jo en aquests casos era molt directa perquè era una acusació directa de la criatura, però clar també ho van poder dir perquè hi havia confiança per fer-ho. Si no, no haguessin dit res, s'haguessin

callat i ves tu a saber. Llavors, jo crec que és super important parlar clar i dir a les famílies allò que estàs observant.”

N: “No hi havia violència directa, però també l’afectava.”

N: “Evidentment. El que és important és donar una veu al nen o nena. I com ells moltes vegades no s’atreveixen a parlar directament amb la família sobre aquests temes és molt important que facis de mediatadora. Si detectes qualsevol cosa ho has de parlar amb la família perquè sàpiguen com se sent el seu fill.”

N: “També penso que és bo fer activitats a l’aula on puguin explicar neguits i tal. De vegades si ho escriuen, queda constància i també ho pots passar. Jo això també ho he fet. Anar a entrevistes amb un escrit del nen o nena. O aquí al centre, durant el primer trimestre vaig tenir a una nena que sentia violència per part de la seva entrenadora de bàsquet. Vaig citar a la seva mare i li vaig dir que vigiléss, a sobre era una nena amb trets autistes que, per tant, no ho explicava mai com es sentia. O els dibuixos per exemple també et poden servir d’alerta.”

N: Clar i fixar-te en això, no? En dibuixos... Jo si he vist a algun nen que està creuat i que no ho sap explicar li he dit que dibuixi, que dibuixi com se sent o què li està passant. A partir d’aquí, li pregunto que ha dibuixat i va sortint. Depèn de l’edat també.”

N: “De vegades la família no vol anar conjuntament amb tu, però tot i això has de ser molt clar. T’has de menjar respostes complicades, de vegades. A més, tant com a mestra com psicopedagoga, de vegades ens fa por la reacció que puguin tenir, però jo crec que qualsevol cosa es pot expressar si es fa assertivament i sense molestar ningú. És a dir, “Sapigueu que el vostre fill m’ha dit que se sent de tal manera” o “demana d’alguna manera ser tractat diferent”, “d’on creieu que li ve això?”... O sigui no aniràs i li diràs directament “escolti vostè que fa pegant al seu fill”, mai pots començar acusant a ningú perquè no funcionarà. Crec que els mestres hem de treballar molt la comunicació assertiva, però sense callar-nos res.”

N: “Per a mi això és molt important. I crec que és important també pel fet de "com no sé com dir-ho, no dic res", això no es gens professional. Has d’informar sempre i evidentment ha d’haver una col·laboració familiar, sinó no serveix de res.”

Annex 10: Fragments rellevants entrevista família ("Sara", nom fictici)

A) Com afecta la violència de gènere en els i les menors exposats/es	
B) Paper de l'escola	B.1.) Estratègies de detecció B.2.) Estratègies d'intervenció B.3.) Estratègies preventives
C) Participació de les famílies en l'escola	C.1.) Col·laboració amb les famílies d'infants exposats a violència de gènere
D) Mancances formatives i propostes de millora	

S: "A través del AFA estamos en contacto directo con la dirección del centro, la representante de las familias se encarga a través de esta..."

S: "Sí, de este organismo de esta voz que nos dan. Así es como nos comunicamos y solicitamos lo que creemos que tenemos que solicitar, o lo que creemos que podemos pedir, o si hay alguna cosa que no nos parece bien lo podemos comentar a partir de aquí. Es una vía de comunicación directa entre las familias y el cole."

S: "Para ella es muy beneficioso que nosotros nos impliquemos en todo lo que podamos. Yo creo que eso a ella le da más motivación, seguridad... saber que sus padres estamos ahí para todo."

S: "Pues yo creo que esta educación que damos en casa sobre una serie de valores que queremos transmitir a nuestros hijos como el respeto, la buena educación o que ayuden a los demás, esto en los colegios también se tendría que transmitir, ¿me entiendes? Igual que si hay días que yo ayudo a mi hija con sus deberes de matemáticas, yo creo que el colegio también debería ayudar promover valores sobre todo de respeto entre compañeros y alumno – profesor. Al final en la vida no es todo saber sumar o hablar inglés, es super importante dar el lugar a cada persona y saber entenderlas, sabiendo que si los compañeros de clase tienen un problema hay que ayudarlos o si alguno está creándole problemas a otro intentar frenar la situación para que no se vuelva a repetir, y que la escuela también sepa reaccionar a cualquier problema que tenga un alumno."

S: "Yo no dudo de que en un lugar donde haya violencia de género, aunque esos niños no la sufran directamente, pero sí que la pueden... osea que no la pueden vivir a lo mejor físicamente, pero si hay un mal ambiente en casa seguro que a estos niños lo sufren. Yo no sé si será fácil o difícil de detectar en el cole, pero yo creo que si el profe o la escuela en general lo detecta debería tenerlo en cuenta, ofrecerle una ayuda más especial que al resto, porque igual el necesita más atención y protección... No sé, el decirle que aquí está seguro. Con esto no quiero decir que el resto se quede desamparado,

¿no? Pero esto es como todo, cuando alguien tiene un problema, sea del tipo que sea, ya sea violencia de género, TDAH o lo que tenga que ser, yo creo que tienen que estar más atendidos.”

S: “Me gustaría que continuara igual, que si nosotros tenemos un problema nos escuchen, así como nosotros también escuchamos a la escuela y hacemos lo que haga falta para solucionarlo de la mejor manera por ambas partes.

S: “Hombre claro, yo creo que eso es lo más importante. El contexto de cada familia el centro educativo tiene que saberlo, tiene que saber qué es lo que rodea a ese alumno. Yo creo que eso es importante para conocer también a tu alumno.”

S: “Para todo esto la relación con la familia es muy importante, tienen que saber qué es lo que vive este niño en su casa, cuál es su entorno y a partir de aquí poder trabajar mucho mejor. No se puede comparar a alguien que no tienen ninguna necesidad o que tiene una felicidad plena en su casa sin ningún problema con alguien que no la tiene. Si a mi hija que tiene una relación maternofilial estupenda tienen que quitarle un momento de atención para dársela a alguien que lo necesita porque no la tiene, yo estoy a favor.”

Annex 11: Resultats del qüestionari

Pregunta 1:

Per participar en aquest qüestionari, has de donar el teu consentiment informat indicant que acceptes. Hi consents?

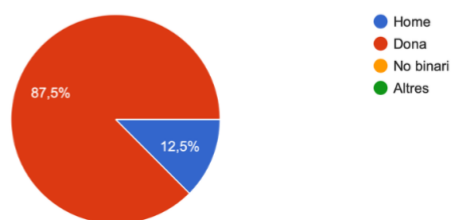
24 respuestas

Pregunta 2:

Gènere amb el qual t'identifiques

24 respuestas

Pregunta 3: Quina és la teva formació (grau, postgrau, formació continuada, etc.)?

"Grau"

"Mestra"

"Grau d'educació infantil"

"Grau en educació Infantil i Primària"

"Grau en Mestre d'educació infantil"

"Grau en Mestre d'Educació Primària"

"Diplomada universitària"

"Grau d'educació primària"

"Diplomada en EGB especialista en EI"

"Grau ed.primària"

"Grau d'Educació Primària"

"grau"

"Grau Educació Primària, Menció Atenció a la Diversitat"

"Diplomada"

"Diplomatura de magisteria amb dos postgraus"

"Màster i formació continuada"

"Grau i Màster"

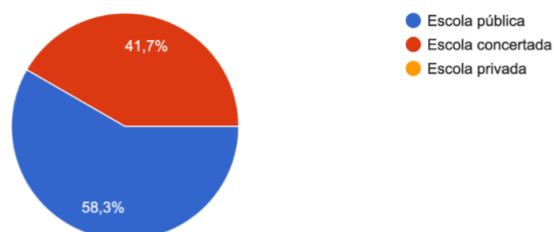
"Grau de mestre d'educació primària i màster de psicopedagogia"

"Mestra"

Pregunta 4:

Titularitat del centre en el qual treballes:

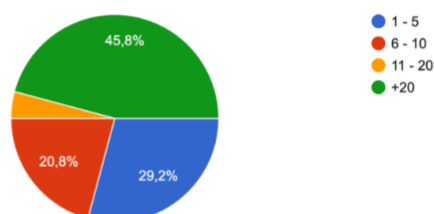
24 respuestas

Pregunta 5:

Anys d'experiència com a docent:

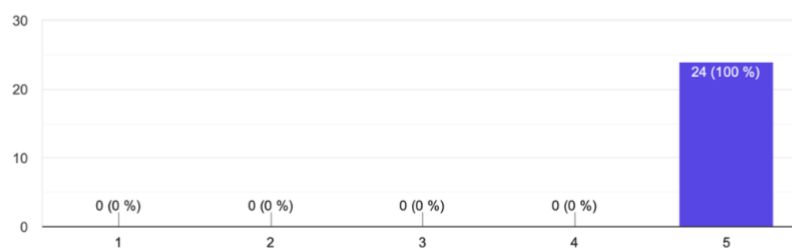
24 respuestas

Pregunta 6:

Consideres que la col·laboració família – escola és important?

24 respuestas

Pregunta 7: Per què?

"És bàsic que anem tots a una pel benestar dels infants"

"Molt important per un bon desenvolupament i formació integral de l'alumne."

"Som els dos contextos que formen part de la realitat més propera dels infants."

"Per garantir el benestar de l'alumnat i atendre a les seves necessitats eficaçment."

"Perquè formen part del desenvolupament del nen/a en tots els seus aspectes"

"Per anar a la mateixa línia"

"Molt important perquè ajuda els infants a créixer de manera més equilibrada, segura i positiva."

"Tot i que els infants passen una gran part del dia al centre i és un gran agent socialitzador, el primer és la família. Per tant, si aquests dos cercles treballen de manera conjunta i amb un objectiu comú, el benestar de l'alumnat i el seu desenvolupament s'afavoreix de manera exponencial."

"És molt important perquè reforça l'aprenentatge i millora el rendiment i el desenvolupament emocional de l'alumne. A més s'extreu informació de com és l'ambient familiar i la relació de l'alumne amb la seva família i convivents"

"Perquè la complicitat, l'entesa i la col·laboració són fonamentals per al desenvolupament integral dels infants"

"Perquè s'impliquen en el que fan els infants i passen més temps de qualitat amb ells i elles."

"Crec que ha d'haver molta comunicació, anar tots a una. Han de saber què és el que passa a l'escola i una bona forma és participant en el dia a dia."

"La família educa, l'escola ensenya, formen part de la tribu."

"La implicació de la família a l'escola és clau per fomentar les connexions entre l'educació i la vida diària de cada infant. A més, és essencial donar valor a les actuacions de la comunitat per crear nous vincles."

"Tenim un mateix objectiu"

"Perquè si no hi ha coordinació i col·laboració família-escola és molt més complicat atendre a les necessitats individuals de cada un dels alumnes, ja que tant a casa com a l'escola sempre hi ha coses que se'ns escapen. Se'ns poden escapar coses de caràcter acadèmic (dificultats) o de caràcter més personal i d'estat d'ànim dels nens (conductes inadequades, pors, angoixes...). És molt important que hi hagi una bona comunicació constant entre escola i família."

"La col·laboració entre escola i família és important perquè ajuda a crear un entorn coherent i segur per als infants. Quan família i escola comparteixen informació, objectius i valors, els nens i nenes se senten més acompanyats i això afavoreix el seu aprenentatge."

"Per compartir la mirada, per entendre, per suggerir, per treballar amb objectius comuns"

Perquè influeix en el desenvolupament psicosocial i emocional dels nostres infants i perquè considero que família i escola han de remar juntes en la mateixa direcció."

"Família i escola han de tenir el mateix objectiu: el desenvolupament integral de l'alumne com a ésser humà i com a ciutadà conscient. Per tant, la col·laboració és imprescindible."

"Perquè la família és el primer escenari de socialització de l'infant, de manera que el desenvolupament de la seva personalitat i tot el procés d'aprenentatge es veurà influenciat."

Els dos han de col·laborar en l'educació de l'infant."

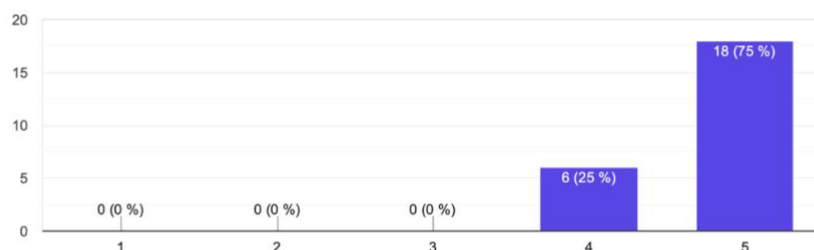
"Tots a la una"

"Perquè tenen la mateixa finalitat, l'educació de l'infant"

Pregunta 8:

Creus que l'escola té un paper important en l'acompanyament a infants exposats a situacions de violència de gènere?

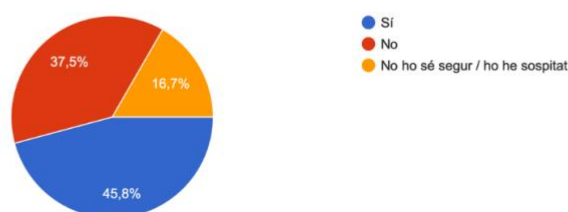
24 respuestas

Pregunta 9:

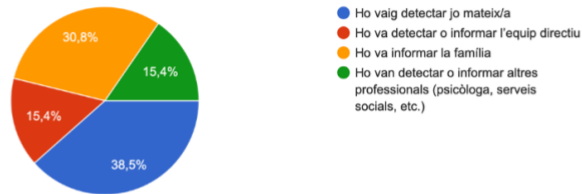
T'has trobat amb alumnat exposat a violència de gènere en l'àmbit familiar?

24 respuestas

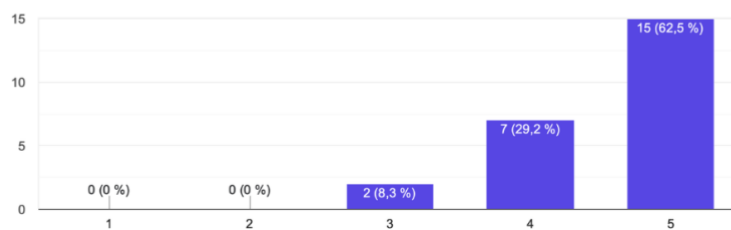
Pregunta 10:

En cas de resposta afirmativa, qui ho va detectar / informar?
13 respuestas

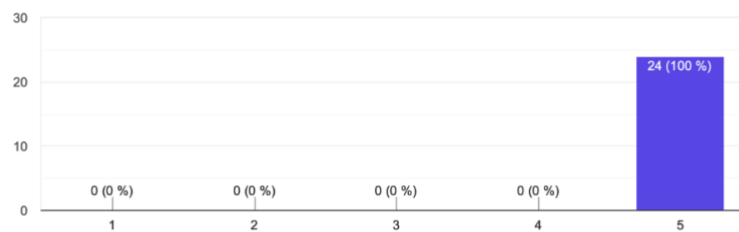
Pregunta 11:

T'has plantejat alguna vegada com la violència de gènere en l'àmbit familiar pot afectar els infants exposats?
24 respuestas

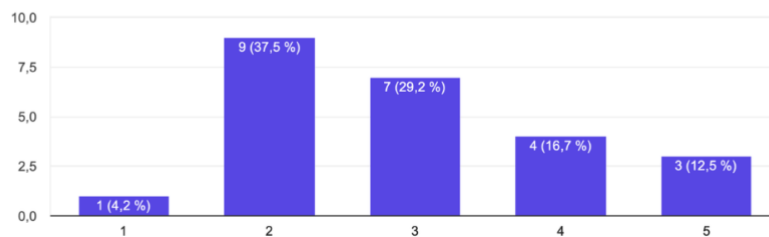
Pregunta 12:

Consideres que el fet d'estar exposat a violència de gènere repercuteix sobre el desenvolupament (emocional, social, acadèmic...) dels infants?
24 respuestas

Pregunta 13:

Coneixes el protocol d'actuació de la Generalitat de Catalunya que s'ha de seguir en aquests casos?
24 respuestas

Pregunta 14: Si no t'ho has trobat: Com actuaries tu com a docent amb aquest nen/a per donar-li suport?

"Donant-li confiança i seguretat perquè parlés amb mi i em pogués demanar ajuda"

"Coordinador etapa, equip directiu, departament psicopedagògic de l'escola, inspecció i serveis socials"

"Ho faria saber a l'equip directiu primer de tot i suposo que després parlariem amb els pares, serveis socials,..."

"Depèn de l'espai on succeeix"

"Principalment parlar-ho amb equip directiu, sobretot mostrar a l'infant que l'escola i jo som una zona segura i de confiança."

"Entenc que s'ha de comunicar a alguna persona de direcció i a partir d'allà treballar de manera conjunta segons el protocol, que entenc que inclou també algun servei extern"

"Parlar amb l'alumne i després amb direcció per engegar el protocol. Mantenir una bona relació de confiança. Coordinar-me amb els professionals externs que es requereixi..."

"Sobretot validar molt la seva veu, fer que se senti escoltat."

"Seguint canals i protocols d'actuació que ens marquin els psicòlegs per tal d'ajudar en el seguiment i actuació amb la problemàtica d'aquest infant."

"Crear vincle"

"Donar espai per parlar-ne, contactar amb el departament d'orientació de l'escola i l'EAP."

"Seguint el protocol i amb tota l'estimació i recolzament emocional possible."

"Parlar amb el coordinador d'etapa i amb direcció"

"Primer observant l'infant i després informant a l'òrgan competent perquè m'assessori i fer l'acompanyament."

Pregunta 15: Com has actuat tu com a docent amb aquest nen/a per donar-li suport?

"Molta comunicació amb la família per a conèixer la situació concreta i acordar com abordar-ho emocionalment amb l'infant."

"He procurat acompanyar a l'infant en els seus propis reptes emocionals."

"Seguint el protocol establert en aquests casos i informant a inspecció d'educació i posant-me en contacte amb infància respon 116111"

"Amb molta cura i discreció."

"Es proporciona espai segur per poder crear confiança amb el nen/a i sentir-se segur/a, d'aquesta manera es pot treballar l'expressió mitjançant dibuixos o converses."

"El primer que vaig fer va ser parlar amb la nena i intentar aconseguir la màxima informació possible sobre el que estava passant a casa, no des de la pregunta directa sinó a través de situacions i preguntes que desviaven l'atenció per tal que ella se sentís segura i tranquil·la (perquè no es pensés que jo sabia el que passava i així ella es pogués obrir més, no volia que se sentís qüestionada). Tot seguit vaig avisar a direcció i van trucar a serveis socials i es van convocar junt amb la mare. A partir d'aquí serveis socials es va encarregar."

"Escollir l'infant sense jutjar-lo ni pressionar-lo, fent-lo sentir segur i cregut. Observar possibles canvis de conducta. Garantir la seva seguretat i benestar emocional dins l'entorn educatiu. Comunicar la situació als professionals corresponents del centre...."

"Ofert un espai segur i una mirada atenta i empàtica. Intentar donar-li eines per fer gestionar aquestes situacions."

"Abans d'activar protocols vaig parlar molt amb la persona, per estabilitzar-la i preparar-la mentalment i emocionalment. Després, amb el seu consentiment, vaig activar protocols."

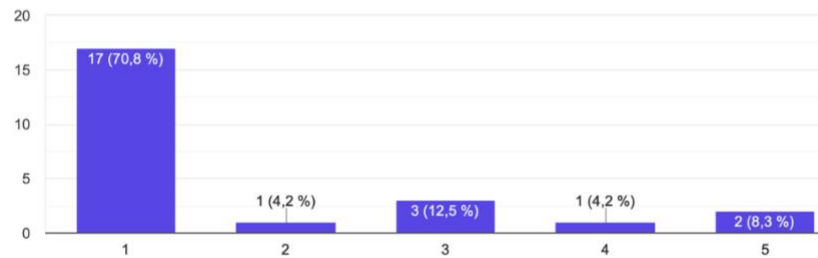
"Entrevista amb la família, coordinació amb educadora social i EAIA, acompanyament emocional."

"Molt d'amor."

Pregunta 16:

En relació amb la resposta educativa que cal donar als infants exposats a la violència de gènere en l'àmbit familiar i/o les seves mares, has rebut alguna formació?

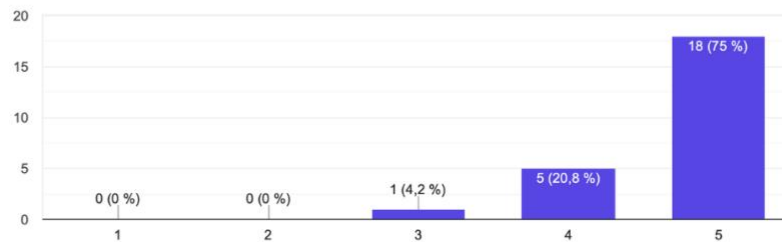
24 respuestas

Pregunta 17:

Creus que és necessària una formació inicial per intervenir en casos de violència de gènere en l'àmbit educatiu?

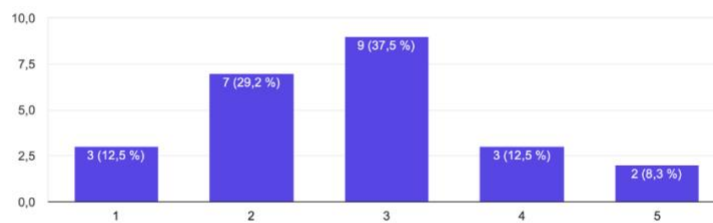
24 respuestas

Pregunta 18:

Com de preparat/da et sents per acompanyar als infants exposats a violència de gènere?

24 respuestas

Pregunta 19: En la teva experiència, has detectat alguna mancança formativa?

"Moltes"

"Falta formació sobre aquest tema tant vers l'infant com de la parella"

"Sí, per tractar aquests aspectes i alumnes amb NESE"

"Sí"

"No"

"Formacions relacionades amb la part emocional de l'alumne"

"Sí, donat que no he rebut cap al grau. En el meu cas, entenc que actuaria segons el que crec que és correcte, però no conec cap protocol del que s'ha de fer exactament. Entenc que tot i tenir bones intencions, no sempre es tradueixen amb bones accions, per tant cal molta més formació."

"La meua experiència m'ha ensenyat que sempre s'ha de parlar amb direcció i inspecció i a partir d'aquí actuar. No podem tenir formació de tot, però hem de tenir la sensibilitat apropiada per afrontar cada cas important que visqui els nostres alumnes."

"Sempre és necessari estar actualitzat i fer formació contínua."

"Sí, cal més formació sens dubte. Ningú t'ho explica i et toca córrer quan t'ho trobes."

"No"

"Sí! Els i les docents no estem formats per realitzar aquestes actuacions tan importants."

"Sí."

"No hi ha cap mena de formació i penso que és molt important que hi hagués una formació ben feta sobre aquest tipus de casos, ja que a l'escola hi passen moltes hores i molts casos es detecten aquí, estaria molt bé saber exactament com actuar."

"Davant d'una situació de possible maltractament a l'entorn familiar, sovint el centre educatiu no rep prou informació ni orientacions clares sobre com actuar. Això pot generar inseguretats i dificultats a l'hora d'acompanyar adequadament l'infant."

"Detecció de dificultats d'aprenentatge, maltractaments i gestió de conductes disruptives."

"Més formació en l'àmbit conductual i emocional."

"Sí. Hi ha poca oferta de formació. A més, sovint, les formacions tenen un fort component ideològic que no em sembla correcte."

"Sí, poca formació."

"Cada vegada es necessita més formació pels temes nous que van sorgint (xarxes socials, tecnologia, salut mental,...) i manca temps i facilitats per a formar-se."

"Gestionar i detectar"

"Sí"